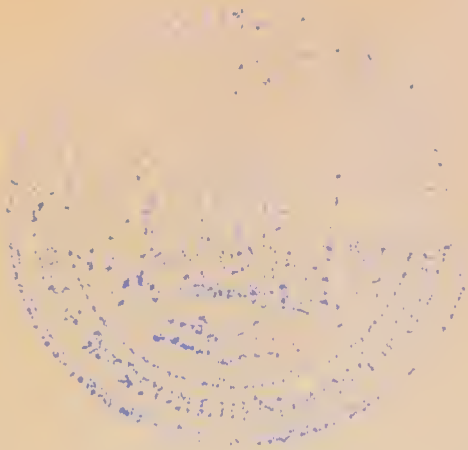
พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลตรี บุลเดช รูปะสูต

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙

รับพระราชทานวุฒิบัตร

วิทยาลัยการทัพบก พ.ศ. ๒๕๐๓

พลตรี บุลเดช รูปะสุต ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓ และผู้อำนวยการฝึกการเรียกพล กำลังกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการดำเนินการฝึกการเรียกพล ที่จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

พลตรี บุลเดช รูปะสุต

ชาตะ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๗

มรณะ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

วันเกิด ๑๗ กันยายน

คุณตา คุณปู่ เคยกล่าวอยู่บ่อย ๆ ว่า รักลูกมากมายเพียงไร สำหรับหลานก็ยิ่งรักมากขึ้นไปอีก

ส่งประภัสรินทร์ ไปต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓

บำเพ็ญกุศล สัตตสมวาร . ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๙

ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนรัชต์ ได้กรุณามาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งแก่พลตรีบุลเดช รูปะสุต และครอบครัว

ภรรยา บุตร ธิดา หลาน ในการตั้งศพบำเพ็ญกุศล ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ตั้งแต่วันที่ ๙–๑๕ เมษายน ๒๕๑๙

ญาติสนิทมิตรสหายกรุณาให้เกียรติมาร่วมการบำเพ็ญกุศลอย่างคับคั่งยังความ
อบอุ่นให้แก่ครอบครัวของพลตรีบุลเดช รูปะสุต เป็นอย่างยิ่ง

บรรจุศพของพลตรีบุลเดช รูปะสุต ณ สุสานวัดมกุฏกษัตริยาราม ๑๕ มีนาคม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลตรี บุลเดช รูปะสุต
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙

เจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม

ในการบำเพ็ญกุศลศพ พลตรี บุลเดช รูปะสุต

๙ มีนาคม ๒๕๑๙	วัดมกุฎกษัตริยาราม
๑๐ มีนาคม ๒๕๑๙	พล.ต. ประยุทธ และ ม.ร.ว. หญิงมาลีพันธุ์
๑๑ มีนาคม ๒๕๑๙	ญาติ–พี่–น้อง
๑๒ มีนาคม ๒๕๑๙	ฝ่ายการบัญชี องค์การค้าของคุรุสภา
๑๓ มีนาคม ๒๕๑๙	คุณไพเราะ และ พล.ต. คำรณ วิชยาภัย
๑๔ มีนาคม ๒๕๑๙	ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์
๑๕ มีนาคม ๒๕๑๙	ชาวสัตหีบ

ตามที่ท่านผู้มีเกียรติ อันเป็นที่เคารพรักและนับถือของเจ้าภาพ ได้กรุณาร่วมจัดการบำเพ็ญกุศลศพของ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ตั้งแต่วันที่ ๙ ถึง ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และได้ให้เกียรติมาในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณ และขอขอบคุณทุก ๆ ท่านเป็นอย่างสูง หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องแล้ว ใคร่ขอกราบประทานอภัย และขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

เจ้าภาพ

ประวัติ

พลตรี บุลเดช รูปะสุต ป.ม., ท.ช.

พลตรี บุลเดช รูปะสุต เป็นบุตรของ พันโท พระหัตถสารศุภกิจ (อุ่ม รูปะสุต) และ นางหัตถสารศุภกิจ (ตลับ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เกิดเมื่อวันเสาร์ ที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๗ มีพี่น้องร่วมสายโลหิต ๔ คน คือ

พันตรี ประวัติ รูปะสุต

พลตรี บุลเดช รูปะสุต

เรืออากาศโท สันต์ รูปะสุต (ถึงแก่กรรม)

นายฉอ้อน รูปะสุต

เมื่อเยาว์วัยนั้น พันโท พระหัตถสารศุภกิจ ได้ส่งพลตรี บุลเดช รูปะสุต ศึกษาที่กองโรงเรียนนายร้อยเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยได้หมายเลขประจำตัว เลขที่ ๒๗๙๖

หลังจากได้ศึกษาที่กองโรงเรียนนายร้อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๐ ก็ได้สำเร็จตามหลักสูตรชั้นที่ ๖ ของการศึกษานั้น

ก่อนที่จะเป็นทหารสัญญาบัตรในระบบราชการสมัยนั้น ผู้สำเร็จการศึกษาจากกองโรงเรียนนายร้อย จะต้องรับราชการฝึกงานหน้าที่ของนายทหารประทวนและนักเรียนทำการนายร้อยตามหน่วยราชการต่าง ๆ เสียก่อน แล้วทางราชการจึงบรรจุเข้ารับราชการอย่างแท้จริงต่อไป ตามนัยนี้ เมื่อพลตรีบุลเคช รูปะสุต ได้สำเร็จการศึกษาดังกล่าวแล้ว ทางราชการได้กำหนดให้อยู่ในฐานะนักเรียนทำการนายร้อย ประจำกองพันที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๕ วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๑ จนกระทั่งถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายร้อยตรี สังกัดหน่วยราชการเดิมนั้น

ต่อมาถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ย้ายสังกัดมาเป็นนายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียนทหารราบ ซึ่งภายหลังจากนั้นเพียงเล็กน้อย ทางราชการก็ได้ย้ายให้มาประจำกองร้อยรถรบในสังกัดของกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ และได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นนายร้อยโทเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั่นเอง

พลตรี บุลเคช รูปะสุต ขณะที่ดำรงในยศเป็นร้อยโท

นั้น ก็ได้สมรสกับ คุณผกา บุณยทรรพ ซึ่งเป็นธิดาของพันโทพระรัตนภูบาล (ตรอง บุณยทรรพ) และนางรัตนภูบาล (สรวง วิชยาภัย) เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งในชีวิตสมรสนี้ พลตรี บุลเดช รูปะสุต และคุณผกา รูปะสุต มีบุตร–ธิดา ในโอกาสต่อมารวม ๔ คนด้วยกัน คือ

นาย อัมพร รูปะสุต

นาง อัมพิกา เครือวัลย์

นาย สมโภชน์ รูปะสุต

นาย ประภัสรินทร์ รูปะสุต

ภายหลังจากการสมรสแล้ว พลตรี บุลเดช รูปะสุต คงรับราชการอยู่กับกองร้อยรถรบ ต่อมาจนถึงเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็ได้รับพระราชทานให้เลื่อนยศเป็นร้อยเอก จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งกองทัพบกได้ขยายอัตรากำลังกองร้อยรบรถ ขึ้นเป็นกองพันและกรมแล้ว พลตรีบุลเดช รูปะสุต ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพันตรี ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการกรมรถรบ

สำหรับในด้านการเมืองนั้น พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้เคยเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว ตั้งแต่คณะราษฎร์เปลี่ยน

แปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่ทว่า ในระหว่างเวลานั้นยังเป็นนายทหารชั้นผู้น้อย จึงมิได้มีบทบาทปรากฏมากไปกว่านายทหารชั้นผู้น้อยทั่วไป ครั้นเมื่อ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้ดำรงยศนายพันตรีแล้ว ด้วยคุณงามความดีที่บำเพ็ญตนปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยดีและซื่อสัตย์สุจริต จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะรัฐบาล โดยพิจารณากราบบังคมทูลให้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร์ประเภทที่ ๒ ตามราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๖ หนา ๑๔๖๖ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้เป็นนายพันโทเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔ และในปีเดียวกันนี้ ทางราชการกองทัพบกก็ได้เพิ่มภาระหน้าที่ราชการนอกเหนือจากการเป็นรองผู้บังคับการกรมรถรบ โดยให้รักษาราชการผู้บังคับการกองพันที่ ๒ ของกรมรถรบอีกตำแหน่งหนึ่ง

อาชีพการรับราชการของพลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้ประสบกับการหยุดชงัก เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง โดย

เหตุที่ภาวะทางการเมืองได้ผันแปรไป ทางราชการจึงปลด ออกจากราชการเป็นนายทหารกองหนุนรับเบี้ยหวัด สังกัดกองบังคับการจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งภายหลังจากการเกิดรัฐประหารแล้วทางราชการก็ได้มีคำสั่งบรรจุ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ให้เข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่ง โดยประจำอยู่ที่กรมเสนาธิการทหารบก

พลตรี บุลเดช รูปะสุต คงรับราชการอยู่ที่กรมเสนาธิการทหารบกและสำรองราชการกองทัพบก เพื่อปฏิบัติราชการในหน้าที่พิเศษ จนถึงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๒ ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นนายพันเอก และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๔ กองทัพบกได้สั่งการให้ไปรักษาราชการรองผู้บังคับการกรมผสมที่ ๒๑

เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้ย้ายจากตำแหน่งรักษาราชการรองผู้บังคับการกรมผสมที่ ๒๑ ไปเป็นรองเจ้ากรมสวัสดิการทหารบก และต่อมาในวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรมสวัสดิการทหารบกนั้น พลตรี บุลเดช รูปะสุต ก็

ได้รับมอบหมายจากทางราชการ ให้รักษาราชการผู้บังคับการกรมผสมที่ ๒๑ อีกตำแหน่งหนึ่ง

หลังจากที่พลตรี บุลเดช รูปะสุต ดำรงตำแหน่งในยศพันเอกอยู่ ๖ ปี ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นนายพลจัตวาเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๘ และยังคงดำรงตำตำแหน่งรองเจ้ากรมสวัสดิการทหารบกต่อมา

ตราบจนกระทั่งถึงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ก็ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓ และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกนครราชสีมา อีกทั้งได้รับพระราชทานเลื่อนยศจากพลจัตวาเป็นพลตรีด้วย

พลตรี บุลเดช รูปะสุต เป็นผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓ อยู่จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ และปลดเกษียณอายุออกจากราชการ เป็นนายทหารนอกราชการรับบำเหน็จบำนาญตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๗

ในอาชีพรับราชการนับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ คือ

เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗

จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑

จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓

ตริยาภรณ์มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔

ตริยาภรณ์ช้างเผือก เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕

เหรียญจักรพรรดิมาลา เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕

ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖

เหรียญรัตนภรณ์ (ชั้น๓) เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓

เหรียญชัยสมรภูมิ (สงครามอินโดจีน) เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๓

ประถมาภรณ์มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

ในบั้นปลายของชีวิต ซึ่งนับตั้งแต่ปลดเกษียณอายุแล้ว พลตรี บุลเดช รูปะสุต ก็ใช้ชีวิตอย่างเงียบ ๆ อยู่กับบ้าน เป็นมิ่งขวัญของทุกคนภายในครอบครัว และเพลิดเพลินกับงานอดิเรกเลี้ยงกล้วยไม้ ซึ่งชอบเป็นชีวิตจิตใจมาแต่วัยกลางคน ส่วนในด้านสุขภาพนั้น เนื่องจากมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่างยิ่ง พลตรี บุลเดช รูปะสุต จึงมีร่างกายสมบูรณ์แจ่มใสเป็นปกติตลอดมาจนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๑๖ แพทย์ได้ตรวจพบว่าเป็นมะเร็งในช่องหูข้างซ้าย บรรดาแพทย์ของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ได้ดำเนินการรักษาจนมีอาการประหนึ่งว่าโรคมะเร็งหายไป แต่ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๑๙ โรคมะเร็งก็ได้แสดงอาการขึ้นมาอีก และกำเริบมากขึ้นเมื่อวันที่๖มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ จนต้องนำพลตรี บุลเดช รูปะสุต เข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยา

บาลพระมงกุฎเกล้า แล้วอาการของโรคมะเร็งได้กำเริบแผ่ซ่าน เข้าสู่ระบบสมอง แม้ว่าบรรดาแพทย์จักได้พยายามบำบัดรักษาจนสุดความสามารถแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่อาจช่วยบำบัดโรคพยาธิครั้งนี้ได้ พลตรี บุลเดช รูปะสุต จึงต้องถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๘ เวลา ๑ นาฬิกา ๑๐ นาที ซึ่งรวมอายุได้ ๗๑ ปี ๖ เดือน กับอีก ๒๑ วัน

□ △ □

มรณานุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต. บุลเดช รูปะสุต คุณผกา รูปะสุต ได้มาแจ้งความประสงค์ขอให้เขียนคำรำลึกถึง พล.ต. บุลเดช รูปะสุต พล.ต. บุลเดช ฯ ได้เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดราชประดิษฐ์ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นสัทธิวิหาริกของท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี (อุปวิกาโส แย้ม) เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์ ฯ และเป็นสัทธิวิหาริกรูปสุดท้ายใน พ.ศ. นั้น และในปีนั้นเองท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี ก็ได้มรณะภาพในระหว่างพรรษา เป็นอันว่า พล.ต.บุลเดช ฯ เป็นบุตรคนสุดท้ายของท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี (อุปวิกาโส แย้ม)

ถ้าความจำไม่ผิดพลาด ในปีที่ พล.ต. บุลเดช ฯ อุปสมบทนั้นมียศเพียงร้อยตรี เมื่อลาสิกขาบทแล้วก็ได้เข้ารับราชการเป็นนายทหารในกองทัพบกตลอดมา ถ้าจะคิดอายุราชการตั้งแต่เข้ารับราชการจนถึงเกษียณอายุก็เป็นเวลานานพอสมควร หลังจากเกษียณอายุแล้วมีชีวิตยืนยาวอยู่มาอีกนานเป็นกำไรชีวิต รับราชการตั้งแต่ร้อยตรีจนถึงพลตรีนั้น มีประวัติการทำงานด้วยความสามารถและบริสุทธิ์สอาด ตั้งแต่ยศ

ร้อยตรีถึงยศนายพล เกียรติยศและการงานนั้น เป็นเครื่องวัดถึงคุณธรรมให้ปรากฏแก่ผู้รู้จักมักคุ้น ผ่านมาโดยลำดับกาลจนอวสานแห่งชีวิต ประวัติการทำงานของ พล.ต. บุลเดช ฯ เป็นที่น่าสรรเสริญ เพราะชีวิตของแต่ละบุคคลที่เกิดมาเป็นพลโลกในสังคมมนุษย์ วงสังคมทั่วไปยอมรับว่า พล.ต. บุลเดช ฯ มีชีวิตและมีผลงานที่กระทำไปแล้วนั้นนับว่าบริสุทธิ์หมดจด จึงได้รับการยกย่องเป็นที่ปรากฏในวงสังคมทุกระดับ คติพจน์ที่ว่า "**ทำความดีก็ย่อมมีคนยกย่อง** เกียรติยศชื่อเสียงปรากฏให้ชาวโลกได้เห็นเป็นพยาน" เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้ยึดถือเป็นคติแบบอย่าง เพื่อประกอบกิจของตนให้เข้าถึงจุดแห่งความก้าวหน้า อันเป็นหลักการณ์ของมวลชนแห่งโลก ที่ทุกคนปรารถนากันด้วยลาภ, ยศ, บริวาร, สรรเสริญ และความสุขอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติที่อยู่อาศัย อันเป็นหัวใจแห่งการดำรงชีวิตให้มีและเป็นไปตราบเท่าชีวิตจะดับสูญ

พล.ต. บุลเดช ฯ ถึงแม้ชีวิตจะดับสูญไปก็เป็นเพียงแต่ร่างกายเท่านั้น ส่วนชื่อเสียงและเกียรติคุณยังปรากฏอยู่คู่กับโลกที่กำลังวิวัฒนาการในยุคของความเจริญเกือบทุกสาขาใน

โลกปัจจุบันนี้ คติภพของ พล.ต. บุลเคช ฯ ก็คงเป็นคติภพอันรื่นรมย์ เพราะมีชีวิตประวัติสมกับคำที่ท่านกล่าวว่า สว่างมาก็สว่างไป สวรรค์ก็น่าจะมีวิมานรอรับวิญญาณของ พล.ต. บุลเคช รูปะสุต ในปรโลกตามคติวิสัย.

พระธรรมปาโมกข์

เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์ ฯ

๒๐ เมษายน ๒๕๑๙

อนุสรณ์ พลตรี บุลเดช รูปะสูต

ปราชญ์ท่านได้กล่าวไว้ว่า "มนุษย์เรานั้นมีส่วนที่เสียเปรียบสัตว์อยู่มากในด้านของรูปร่างกาย พูดถึงด้านของความแข็งแรงแล้วมนุษย์สู้วัวควายเสือช้างม้าไม่ได้ พูดถึงในด้านของค่าราคาแล้วมนุษย์เราก็สู้สัตว์พวกวัวควายเสือช้างม้าอีกไม่ได้เช่นเดียวกันเพราะสัตว์เหล่านั้นมีค่ามีราคาอยู่ในเนื้อหนังของมันเอง เมื่อตายแล้วมีคนต้องการงาช้างคู่หนึ่ง ถ้างาม ๆ ราคาเป็นจำนวนหมื่นบาท เนื้อวัวเนื้อควาย ขายได้กิโลหนึ่งหลายบาทคนแย่งกันซื้อ แต่มนุษย์เราเมื่อตายลงแล้วร่างกายเอาไปทำอะไรไม่ได้ อย่าว่าแต่จะขายเลย ยกให้ใครเปล่า ๆ ก็ไม่มีคนรับ ถ้าเกิดจะมีใครสักคนหนึ่งเอาเนื้อมนุษย์สักหนึ่งกิโลมาให้ท่านที่บ้านเพื่อเป็นของขวัญวันเกิด ก็เห็นทีจะไม่แคล้วที่จะถูกไล่ตะเพิดออกจากบ้านแทบไม่ทัน ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าค่าราคาของคนเรานั้นไม่ได้อยู่ที่เนื้อที่หนัง แต่อยู่ที่สติปัญญาอยู่ที่คุณงามความดี ที่ทุกคนได้ประกอบเอาไว้ ดังบท

พระนิพนธ์ที่สมเด็จกรมพระยาปรมานุชิตชิโนรส ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์" ว่า

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่คง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา"

พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้รู้จักคุ้นเคยกับทางวัดมกุฏกษัตริยารามมาเป็นเวลานานปี ในช่วงชีวิตที่ยังรับราชการอยู่ถึงแม้ว่าจะไม่ค่อยได้มาวัดบ่อยครั้งนัก แต่ในระยะเวลาที่เกษียณอายุราชการแล้ว ก็ได้เข้าวัดอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งได้ป่วยอาการหนักจึงได้หยุด แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้มีการติดต่ออยู่กับทางวัดเสมอมิได้ขาด ในความรู้สึกของอาตมาในฐานะที่เป็นพระภิกษุในวัดมกุฏกษัตริยาราม พลตรีบุลเดช รูปะสุต ท่านไม่ใช่เป็นคน "ดัง" แต่ท่านเป็นคน "ดี" เมื่อท่านได้มาล่วงลับดับขันธ์ลงเช่นนี้ ก็ย่อมก่อให้เกิดความอาลัยเสียดายแก่บรรดาภรรยา บุตร ธิดา ตลอดถึงญาติมิตรและผู้ที่รู้จักคุ้น

เคยโดยทั่วไป การล่วงลับไปของท่านนี้ก็คงจะล่วงลับไปแต่เพียงรูปกายซึ่งเป็นไปตามสภาพของ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ส่วนคุณงามความดีที่ท่านได้ประกอบเอาไว้แล้วนั้น หาได้ล่วงลับไปด้วยไม่ คงยังอยู่ประดับโลกเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อนุชนต่อไป ตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

"รูปํ ชีรติ มจฺจานํ, นามโคตฺตํ น ชีรติ"

พระเทพโมลี

วัดมกุฏกษัตริยาราม.

๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๙

คำไว้อาลัย

แด่ท่าน พลตรี บุลเดช รูปะสุต

ก่อนอื่นดิฉันขอแสดงความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้งต่อคุณผกา รูปะสุต ที่เธอได้สูญเสียท่านพลตรีบุลเดช รูปะสุต สามีสุดที่รักของเธอไป แม้ทุกคนจะทราบกันอยู่ดีว่า ความตายเป็นของธรรมดาซึ่งทุกคนจะหลีกหนีไม่พ้นเมื่อถึงเวลา แต่สัญชาติญาณของมนุษย์ทุกรูปทุกนามมีอยู่ว่า สิ่งใดที่เรายึดถือว่า สิ่งนั้นเป็นของเรา สิ่งนี้เป็นของเราแล้ว เราย่อมไม่อยากให้แตกสลายหรือพลัดพรากจากเราไปเลย ข้อนี้ทำให้เห็นใจและเศร้าสลดใจไปกับคุณผกาเป็นอย่างยิ่ง

ในงานพระราชทานเพลิง คุณผกาได้ขอให้เขียนคำไว้อาลัยแด่ท่านพลตรี บุลเดช รูปะสุต สามีของเธอด้วย เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านผู้วายชนม์ ถ้าจะพูดถึงเกียรติกันแล้วผู้เขียนเห็นว่า ท่านพลตรี บุลเดช นั่นแหละเป็นผู้ทรงเกียรติที่สูงยิ่ง เพราะท่านได้สร้างตนท่านขึ้นมาจนถึงได้เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ได้รับราชการทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมาเป็น

เอนกประการ นับว่าเป็นเกียรติศักดิ์อันสูงส่ง เป็นที่เชิดหน้าชูตา ซึ่งคุณผกา และบุตรธิดา ควรจะภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนผู้เขียนนี้เป็นหญิงที่มีอายุถึงเจ็ดสิบแล้ว เกียรติก็คงมีอยู่แค่วัยวุฒิเท่านั้นเอง ฉะนั้นจึงจะขอเขียนแบบหญิงชราผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่รักและนับถือของคุณผกา ผิดพลาดประการใดโปรดให้อภัยด้วยจะเป็นพระคุณอย่างสูง

ผู้เขียนได้คุ้นเคยสนิทสนมกับท่านพลตรี บุลเดช ก็เพราะคุณผกาเป็นผู้ชักนำ เท่าที่ได้สังเกตก็เห็นว่าท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ดีที่น่าเคารพนับถือผู้หนึ่ง มีความสุภาพ อ่อนโยนนุ่มนวล เมื่อได้เข้าใกล้ เป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็นสุขุม จะเห็นได้จากการกระทำของท่านในวัยหลังนี้ท่านชอบเล่นต้นไม้ดอกและมักสงบอารมณ์อยู่กับการผลิดอกผลิใบของมันเป็นเวลานาน ๆ ไปบ้านท่านจะเห็นท่านเลี้ยงสัตว์ไว้มากมาย นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นอีกอย่างหนึ่งว่า ท่านเป็นผู้มีเมตตาอย่างดีที่สุด

เมื่อผู้นำของครอบครัวใด มีอารมณ์ประกอบไปด้วยเมตตากรุณาเช่นนี้ สันติสุขย่อมบังเกิดแก่ครอบครัวนั้น เป็นของแน่นอนทีเดียว สิ่งที่ได้ประสบกับตาผู้เขียนเองคือ เมื่อ

สุขภาพของท่านยังปกติอยู่ คุณผกาจะไปวัดมกุฏกษัตริยาราม เพื่อฟังธรรมเป็นประจำ ท่านก็อนุโลมตาม โดยเป็นผู้ขับรถไปส่งไปรับเองอยู่เป็นนิจ แม้แต่จะไม่ได้เข้าวัดด้วย ก็เต็มใจที่จะให้ภรรยาของท่านได้ไปกระทำคุณงามความดีในพระศาสนา โดยมิได้คัดค้านเลย นี่ก็แสดงให้เห็นน้ำใจอันเป็นกุศลอย่างหนึ่งของท่านเหมือนกัน

ท่านได้อุบัติมาในตระกูลที่ดี ก็นับว่าท่านเป็นผู้ "มาดี" เมื่อมีชีวิตอยู่ก็ได้ประกอบแต่สิ่งที่ดีที่เป็นคุณประโยชน์ก็นับว่าท่านเป็นผู้ "อยู่ดี" ท่านมาดีและอยู่ด้วยความดีเช่นนี้แล้ว เมื่อท่านจากไปท่านก็จะต้อง "ไปดี" อย่างไม่ต้องสงสัยเลย

โอกาสสุดท้ายนี้ จึงขอแสดงความอาลัยในคุณความดีของท่านพลตรี บุลเดช รูปะสุต ด้วยความจริงใจอีกวาระหนึ่งด้วย.

บุหงา คชเสนี

ด้วยความอาลัย พลตรีบุลเดช รูปะสุต

พลตรีบุลเดช รูปะสุต เดิมชื่อ อำไภย และตั้งแต่เปลี่ยนชื่อใหม่แล้ว ข้าพเจ้าก็คงเรียกชื่อเดิมตลอดมา ฉะนั้นต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้าจะขอเรียกชื่อเดิมเหมือนเช่นเคย

คุณอำไภย เป็นเพื่อนที่รักและสนิทสนมกับข้าพเจ้าตั้งแต่สมัยเมื่อเป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นเด็ก ๆ ด้วยกันมา และในรุ่นเราที่มักจะพบปะและไปไหนด้วยกันเสมอๆ ก็มี พันเอกสงัด รัตนะรังคะ พลตรีไชย ประทีปะเสน และคุณอำไภย จนถึงกับพี่เอิบ (คุณหญิงไพรีระย่อเดช) เรียกพวกเราอย่างคล้องจองว่า สงัด ไชย อำไภย ผ่อง ขณะนี้ สงัด ไชย และอำไภย ก็ได้วายชนม์ไปแล้ว

คุณอำไภยเป็นคนดีมาก รักเพื่อนฝูง เท่าที่คบกันมาประมาณ ๕๐ ปีเศษ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นคุณอำไภย แสดงอาการไม่พอใจ ทั้งทางวาจา กิริยา และท่าทางเลย เป็นคนที่มีอารมย์เยือกเย็นมาก แม้ในตอนออกรับราชการเป็นนายทหารเราไม่เคยอยู่ร่วมในหน่วยเดียวกันก็ตาม แต่เราก็หาโอกาสพบและเที่ยวด้วยกันบ่อยๆ คุณอำไภยนอกจากจะเป็นผู้ที่มีอารมย์

เยือกเย็นแล้วยังเป็นผู้ที่มีนิสัยสุภาพอ่อนโยน พยายามส่งเสริมความสามัคคีและมีการเสียสละ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง เป็นที่รักใคร่ของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนมิตรสหายทุกคน นับว่าได้สร้างตัวอย่างที่ดีสมควรได้รับการยกย่องสรรเสริญ

แม้คุณอำไภยจะได้ล่วงลับไปแล้ว แต่คุณงามความดียังคงอยู่ในความทรงจำของครอบครัว ญาติมิตรตลอดจนผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยอย่างไม่รู้ลืม เมื่อได้ทราบข่าวว่าคุณอำไภยจากไปแล้วทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอาลัยที่เพื่อนรักของข้าพเจ้าต้องจากไปอีกหนึ่งคนและขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อครอบครัวและญาติของผู้วายชนม์ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขออำนาจผลบุญราศีแห่งความงาม ความดี ทั้งหลายที่พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้กระทำไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่และผลบุญที่ครอบครัวและญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้จงเป็นประทีปส่องทางนำดวงวิญญาณของพลตรี บุลเดช รูปะสุต ไปสู่สันติสุข ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

พล.อ. ผ่อง บุญสม

อาลัยเพื่อน

บุลเดช เพื่อนรัก

เมื่อได้ทราบข่าวว่า เพื่อนจากเราไปอย่างเป็นสุขเสียแล้ว ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยจริงใจของ เพื่อนร่วมรุ่นแต่ละคนต่างก็รู้สึกว่าเป็นการจากกันเพียงแต่กายเท่านั้น ค่าที่การเป็นกัลยาณมิตรของ เพื่อน มีความสนิทสนมคุ้นเคยในฐานะเพื่อนร่วมชั้นเรียน ร่วมกิน ร่วมนอน จากสถานที่เดียวกันและสถาบันเดียวกันมาตลอดเวลาอันยาวนาน ตราบปัจจุบันนี้ ดังนั้นในความรู้สึกของ เพื่อนผู้ยังอยู่ เพื่อน บุลเดชก็คงยังอยู่กับพวกเราเหมือนเดิม

ทั้งนี้ ก็เพราะในวาระที่เพื่อนยังมีชีวิตอยู่กับพวกรุ่นเรานั้น อุปนิสัยจิตใจของเพื่อนเต็มไปด้วยความโอบอ้อมอารี และมีไมตรีจิตกับเพื่อนทุกคน อย่างสม่ำเสมออยู่เป็นนิจ ไม่ว่าใครจะมีเรื่องทุกข์ร้อนหม่นหมองใจประการใด เพื่อนก็ได้ช่วยบำบัดปัดเป่าให้ความเกื้อกูลไปอย่างดีที่สุดโดยทั่วถึงกันทุกคน และบำเพ็ญแต่ความดีงามไม่เคยเป็นพิษเป็นภัย และก่อภัยกับ

ผู้ใดให้เดือนร้อนเพื่อนแต่ละคนจึงไม่สามารถจะหาคำใดมาบรรยายให้สิ้นความรู้สึกจากจิตใจ ที่พวกเราร่วมรุ่นมีต่อเพื่อนได้นอกจากจะกล่าวว่า แม้เพื่อนรักจะจากเพื่อนร่วมรุ่นไปสู่สุคติแล้วก็ตาม แต่ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีของเพื่อนรัก จะคงอยู่ในสำนึกของเพื่อนร่วมรุ่นอยู่ตลอดชีวิต และขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดดลบรรดาลให้เพื่อนร่วมรุ่น แต่ละคนได้ไปเกิดร่วมรุ่นกับเพื่อนบุลเดชในชาติต่อ ๆ ไปอีก

ด้วยอำนาจแห่งคุณความดีที่เพื่อน บุลเดช ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต และกุศลผลบุญที่ เพื่อนร่วมรุ่นได้บำเพ็ญกุศลอุทิศให้ จงร่วมกันตอบสนองให้ดวงวิญญาณบริสุทธิ์ ของเพื่อนบุลเดชสถิตในสรวงสวรรค์ เสวยสุขในทิพย์วิมานแห่งสุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

จากเพื่อนนายทหารจาก จปร. รุ่น ๒๔๗๑

คำไว้อาลัย

ของ พลอากาศตรี สิริรัตน์ วัฒตะเสรี

ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ กองทัพบกได้ย้ายข้าพเจ้าจาก ป.พัน ๑๖ มาประจำกองรถรบ ข้าพเจ้าจึงมีโอกาศรู้จักกับ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ซึ่งขณะนั้นท่านเป็นรองผู้บังคับกองการรถรบ มียศเป็นร้อยเอกชื่อ "อำไพ" ข้าพเจ้าได้ไปรายงานตัวกับท่าน ข้าพเจ้ารู้สึกประหม่า เพราะท่านไม่ค่อยยิ้ม ขรึม พูดน้อย เอาการเอางาน แต่นัยตาเท่านั้นแสดงถึงความเมตตาปราณีเนื่อง จากกองรถรบมีบ้านพักไม่เพียงพอกับนายทหารทุกท่าน ข้าพเจ้าจึงต้องพักรวมกับ ร้อยเอก สงัด รัตนะรังกะ (ภายหลังมียศเป็นพันเอก) ซึ่งย้ายมาพร้อมกับข้าพเจ้าและเป็นเพื่อนสนิทกับท่านรอง เราเป็นโสดจึงได้พึ่งพาอาศัยท่านและครอบครัวของท่านในเรื่องอาหารการกิน ทำให้ข้าพเจ้าสนิทกับท่านและครอบครัวของท่านยิ่งขึ้น เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๖ ข้าพเจ้าทำการสมรส ท่านทั้งสองยังได้เป็นเจ้าภาพจัดการเลี้ยงให้ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นยังอยู่ในสภาพสงครามมหาเอเซียบูรพา เมื่อสงครามสงบเราต่าง

แยกย้ายกันไปประจำกรมกองอื่น แต่เราก็ได้พบปะกันเสมอจวบจนท่านได้จากไป

เมื่อท่านป่วยข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านที่บ้านถนนซอยเสนาทิพ จว. นนทบุรี รู้สึกว่าท่านมีอาการซึม ไม่ค่อยพูด แต่ร่างกายยังแข็งแรงดี พี่ผกาบอกว่าเป็นโรคเนื้อร้ายในหู ไปทำการฉายแสงอาการดีขึ้นตามลำดับ แต่โรคร้ายก็ได้กำเริบขึ้นภายหลังจนกระทั่งถึงแก่มรณกรรม

มรณกรรมของ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ย่อมยังความเศร้าสลดแก่บรรดาญาติมิตรและผู้ที่เคยคบหาสมาคมเป็นอย่างมาก สำหรับข้าพเจ้า**นั้น** เมื่อหวนระลึกถึงความกรุณาปราณีที่ท่านได้มีต่อข้าพเจ้าชั่วเวลา ๔๐ ปีที่ล่วงมาโดยต่อเนื่องกัน นับว่าได้สูญเสียท่านผู้มีพระคุณเปรียบเสมือนพี่ร่วมสายโลหิต ด้วยความอาลัยรักยิ่ง

ขอกุศลผลบุญที่ท่านและข้าพเจ้าได้บำเพ็ญไว้ด้วยดีในโลกนี้ จงช่วยดลบันดาลให้วิญญาณของท่านผู้ที่ล่วงลับได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

พลอากาศตรี สิริรัตน์ วัตตะเสรี

คำไว้อาลัย

แด่พลตรีบุลเดช รูปะสุต

ด้วยความเสียใจอย่างสุดซึ้งเมื่อได้ทราบข่าวการถึงแก่กรรมของ พล ต. บุลเดช รูปะสุต เพราะตลอดเวลาที่ร่วมราชการในกรมรถรบมาด้วยกันนั้น ท่านได้ให้ความอุปการะแนะนำในการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยดี ทั้งในยามปกติและทั้งในระหว่างสงครามมหาอาเชียบูรพา ดังนั้นสายใยใจที่ผูกพันมาช้านานถึงจะอยู่ห่างกันตามลิขิตของชีวิตก็ยังแนบแน่นอยู่เสมอ เมื่อได้ทราบข่าวการจากไปของท่านจึงเหมือนกับได้เสียญาติผู้ใหญ่ที่รักและเคารพอย่างสูงในครอบครัวไปท่านหนึ่งและด้วยสำนึกในพระคุณของท่าน จึงขอเอาอักษรทุกตัวที่ได้เขียนมานี้เป็นเหมือน ธูป เทียน และดอกไม้สดกราบบูชามาแทบเท้าท่านด้วยความคารวะ และรู้สึกในพระคุณที่ท่านได้มีอยู่มิรู้ลืมชั่วอวสานของชีวิตนี้ ขอให้ดวงวิญญาณของท่านจึงสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์ด้วยความสงบสุข

จำเนียร รักษ์เผ่า

คำไว้อาลัย

แด่

พลตรี บุลเดช (อำไพ) รูปะสุต

ได้ทราบข่าวทางโทรศัพท์จากประภัสรินทร์ (อ๊อด) หลานชายเมื่อเวลาหนึ่งนาฬิกาเศษ วันที่ ๙ มีนาคม ศกนี้ ว่าคุณพ่อของเขาสิ้นใจเสียแล้ว ทำให้ข้าพเจ้าเสียใจมาก เพราะตั้งใจว่ารุ่งเช้าจะไปเยี่ยมเขาใหม่อีก โดยคุณหมอบัวจันทร์ ซึ่งเป็นแพทย์ แนะนำว่าข้าพเจ้าควรกลับไปพักผ่อนเสียก่อน เพราะดึกมากแล้ว โดยหมอจะพยายามช่วยเหลืออย่างเต็มกำลัง เพื่อจะให้คนไข้อยู่ได้จนถึงเช้า แต่ก็สุดความสามารถที่หมอจะรั้งไว้ได้

เมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๘ ข้าพเจ้าได้สูญเสียเรืออากาศโท สันต์ (รำจวน) รูปะสุต น้องชายคนที่สองไปก่อนแล้ว และก็ต้องมาเสียพลตรีบุลเดช (อำไพ) รูปะสุต น้องชายคนที่หนึ่งลงไปอีกนับว่าอยู่ในช่วงเวลาที่ใกล้กันมาก อันเป็นเหตุนำมาแห่งความเศร้าโศกเสียใจอย่างประมาณไม่ได้

พลตรีบุลเดช (อำไพ) รูปะสุต เป็นคนเยือกเย็นสุขุม รับราชการมาด้วยดีตลอดจนจวบเกษียณอายุ เป็นคนไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร รักสงบ รักธรรมชาติ ผลแห่งการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมั่นอยู่ในศีลในธรรมของตรีบุลเดช (อำไพ) รูปะสุต น้องชายของข้าพเจ้านี้ จงเป็นพลังปัจจัย ประสบแต่อิฏฐ์คุณมนูญผลตามควรแด่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังความปรารถนาผู้ถึงแก่กรรม จงทุกประการ

พ.ต. ประวิติ รูปะสุต

๒๕ เมษายน ๒๕๑๙

๒๒ ซอยร่วมสันติ ถนนประดิพัทธ์

กรุงเทพ ฯ

คำไว้อาลัย

แด่

พลตรี บุลเดช รูปาสุต

หลานที่รักมาก

พ่ออำไพ (บุลเดช) ซึ่งต้องจากน้าไปโดยไม่มีวันที่จะได้กลับมาพบกันอีก ทำให้น้าเศร้าโศรกเสียใจและอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง ไม่นึกเลยว่าจะจากไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้น้าได้เคยฝากผีฝากไข้ไว้กับพ่ออำไพ พ่ออำไพก็รับปากรับคำไว้ด้วยดีว่า น้าอย่าวิตกกังวลเลยฉันจะจัดการให้เรียบร้อย แต่ก็ต้องมาจากหน้าไปเสียก่อน

พ่ออำไพเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยเยือกเย็นใจคอดีรักใคร่โอบอ้อมอารีต่อบรรดาญาติพี่น้อง เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับน้า พ่ออำไพให้ความเคารพรักเป็นอย่างสูง ขอให้วิญญาณของพ่ออำไพ (บุลเดช) ไปสู่สุคติภพ และประสพแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

ร.อ. สวัสดิ์ สว่างวิทย์

คำไว้อาลัย

แด่

คุณลุงที่เคารพรักยิ่ง

"สงกรานต์ปีนี้ทำไมดูเงียบ ๆ มาแล้วคิดถึงคุณลุง" ภรรยา ข้า ฯ ได้กล่าวขึ้นเมื่อสงกรานต์ที่ผ่านมานี้ ภายหลังจากที่ ข้า ฯ และครอบครัวได้ไปรดน้ำคุณป้าเนื่องในวันสงกรานต์ ปกติทุก ๆ ปีในวันสงกรานต์ ข้า ฯ จะต้องพาภรรยาและบุตรไปรดน้ำคุณลุงและคุณป้าเป็นประจำเสมอมามิได้ขาด ข้า ฯ ระลึกถึงเมื่อ ๓๐ ปีที่ผ่านมา สมัยนั้นข้า ฯ ยังเป็นเด็กเพิ่งจะเรียนจบชั้น ม. ๖ ใหม่ ๆ เดินทางจากบ้านนอกเข้ากรุงเพื่อจะหาที่เรียนต่อ และข้า ฯ สมัยนั้นก็บ้านนอกจริง ๆ เสียด้วยการเรียนก็ไม่มีจุดหมายปลายทางอะไร รู้แต่เพียงว่าถ้าที่ไหนมีสอบอะไรก็จะลองสอบดู ได้พบคุณลุงซึ่งเป็นรองผู้บังคับการกรมรถรบอยู่ในสมัยนั้น มีความเลื่อมใสศรัทธาในเครื่องแบบ ในความองอาจผึ่งผายของคุณลุง ข้า ฯ จึงได้ไปสมัครสอบเข้าโรงเรียนเตรียมทหารบก และแล้วข้า ฯ ก็สอบเข้าได้โดยคุณลุงได้ให้ความเมตตาไปเป็นผู้รับรองให้ข้า ฯ ด้วยความเคารพระลึกถึงพระคุณของคุณลุงคุณป้า ข้า ฯ จึงได้ไป

กราบเคารพท่านอยู่เสมอตลอดมามิได้ขาด โดยเฉพาะข้า ฯ ได้ยึดแบบฉบับของคุณลุงตลอดมา การที่ข้า ฯ ได้พาครอบครัวไปเคารพคุณลุงเสมอ ๆ ได้เห็นคุณลุงเป็นผู้ทำอะไรทำจริง และเมื่อจะทำก็จะศึกษาเสียก่อนให้รู้จริงแล้วจึงลงมือทำงานหลาย ๆ อย่างเป็นงานที่คุณลุงไม่น่าจะเอาใจใส่แต่ที่ไหนได้คุณลุงรู้หมด เช่น จะก่อสร้างคุณลุงก็จะดัดแปลงต่อเติมแบบได้เอง ควบคุมงานตลอดจนแนะนำช่างได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ข้า ฯ จดจำอยู่ไม่รู้ลืมและดูเหมือนจะเป็นมรดกที่มีค่ายิ่งที่ข้า ฯ ไดรับจากคุณลุงก็คือ การที่คุณลุงได้ชวนคุย ชวนดูต้นไม้บ่อย ๆ ครั้งเข้าข้า ฯ จึงรักและมีความสุขกับการปลูกต้นไม้เหมือนกับที่คุณลุงท่านมีความสุขเหลือเกินในการปลูกต้นไม้ ไม่ว่าจะเป็นกล้วยไม้ ไม้ประดับ ไม้ดอก หรือไม้ผล ไม้ทุกชนิดที่คุณลุงปลูกมักจะมีประวัติและท่านจะรู้วิธีปลูกดูแลรักษาว่าชนิดใดควรปลูกอย่างไร บำรุงรักษาอย่างไร นอกจากต้นไม้แล้วคุณลุงยังรักสัตว์มีทั้งสุนัขพันธุ์ต่าง ๆ นกนาๆ ชนิด เลี้ยงดูอย่างสะอาด เอาใจใส่เป็นอย่างดี บ้านคุณลุงจึงครึ้มรื่นด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์เลี้ยง ในบ้านคุณลุงมีแต่ความสุข คุณลุงอ่านหนังสือแล้วก็เดินดูต้นไม้ ดูแลสัตว์เลี้ยง มีอาหาร

รับประทานสมบูรณ์ เพราะคุณป้าทำอาหารเก่ง ว่าง ๆ คุณป้าก็ไปตลาดนัด คุณป้าจ่ายตลาด คุณลุงก็ซื้อต้นไม้บ้าง นกบ้าง

ทุก ๆ ปีในวันสงกรานต์ ข้า ฯ พาครอบครัวไปรดน้ำคุณลุงและคุณป้า เพื่อขอโอวาทจากท่านด้วยความปลาบปลื้มอิ่มใจที่ได้รับคำให้พรจากท่าน แต่ในปีนี้เช่นที่ภรรยาข้า ฯ กล่าวว่า "ดูเงียบ ๆ" ไม่เพียงแต่เงียบเท่านั้น ทุกครั้งเคยรดน้ำทั้งคุณลุงคุณป้า แต่ในสงกรานต์ปีนี้คุณลุงได้จากพวกเราไปเสียแล้ว แม้จะมั่นใจว่าท่านจะจากพวกเราไปอย่างมีความสุขไปสู่ภพที่ดี เพราะท่านประกอบแต่คุณงามความดีก็ตาม แต่ด้วยความเคารพรัก อดที่จะคิดถึงท่านไม่ได้ ยิ่งวันใดข้า ฯ เห็นต้นไม้งาม ได้ต้นไม้สวย ๆ มา อดที่จะระลึกถึงท่านไม่ได้เลย สงกรานต์ปีนี้จึงเงียบเหงาและเศร้าใจจนบอกไม่ถูก พวกเราได้แต่ตั้งจิตอธิษฐานขอให้ส่วนกุศลผลบุญที่พวกเราได้ประกอบแล้วและที่จะกระทำต่อไป จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณลุงที่เคารพรักจงรประสพแต่ความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปในสัมปรายภพเทอญ.

พลตรี คำรพ วิชยาภัย และครอบครัว

๒๐ เมษายน ๒๕๑๙

ระลึกถึง

คุณพ่อ

ต่อไปนี้คงมีแต่ความเงียบเหงา ว้าเหว่....เก้าอี้ตัวนั้น จะไม่มีคุณพ่อนั่งอยู่อีกแล้ว ทุกครั้งที่ลูก ๆ กลับบ้าน จะเห็นคุณพ่อนั่งอยู่ที่นั่น แต่เดี๋ยวนี้มีแต่ความว่างเปล่า ใจหายทุกครั้งที่เข้าบ้าน พวกเรามีแต่ความเศร้าสลดเสียใจอย่างที่สุดในชีวิต ไม่เคยคิดว่าคุณพ่อจะจากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับในเวลาอันรวดเร็วอย่างนี้ นับเป็นการสูญเสียที่สุดจะพรรณาได้ ถึงแม้ว่าจะร้องไห้จนน้ำตาแทบเป็นสายเลือด คุณพ่อก็ไม่มีวันที่จะกลับมาอีกแล้ว แต่ในความรู้สึกของลูกทุกคนยังรู้สึกอยู่เสมอว่ายังมีคุณพ่ออยู่ ทั้งนี้เพราะความรัก ความเมตตาที่คุณพ่อสร้างขึ้นภายในบ้าน พวกเราพูดกันเสมอว่า ที่ไหน ๆ ก็ไม่อบอุ่นร่มเย็นเหมือนบ้านเรา เพราะบ้านเราเป็นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยความรักของพ่อ ที่ต้องการ ให้พวกเราได้รับความ

อบอุ่นอย่างที่สุด พวกเรานึกอยู่เสมอว่า คุณพ่อจากไปแต่กายเท่านั้น แต่ความรักความอบอุ่นที่พวกเราเคยได้รับยังคงมีอยู่ตลอดไปตราบนานเท่านาน ขอดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติสุข หากชาติหน้ามีจริงลูกขอเกิดเป็นลูกของพ่อทุกชาติ เพราะไม่มีใครอีกแล้วที่จะประเสริฐเท่าพ่อของลูกคนนี้

ลูก ๆ ของพ่อ

แด่คุณอาที่เคารพอย่างสูง

นับแต่ทราบข่าวการเจ็บไข้ของคุณอาทำให้หลานเป็นกังวลและห่วงเป็นอย่างมาก หลานทุกคนภาวนาให้คุณอาหายเร็ว ๆ แต่เหตุการณ์มิได้เป็นเช่นนั้น การจากไปของคุณอาเร็วเกินไป จนทำให้หลานตกใจและเกิดความทุกข์ด้วยความระลึกถึงคุณอาผู้จากไปด้วยความดีต่อลูกหลานทุกคน หลานขอให้ความเป็นผู้ใจดีของคุณอาจงประสพความสุขในสรวงสวรรค์นั้นเทอญ.

สุพิน สุทธิเทศ

ไว้อาลัย

คุณตา คุณปู่

การสูญเสียไปซึ่งคุณตา (พล.ต. บุลเคช รูปะสุต) เป็นการสูญเสียที่จะไม่ลืมไปจนตลอดชีวิต เป็นการสูญเสียไปแล้วมิได้กลับมาอีก

น่าเสียดายเหลือเกินที่ไม่ได้อยู่เฝ้าดูคุณตาความรู้สึกขณะที่คุณตาจะสิ้นใจ อยากจะตะโกนออกมา

คุณตาอ่อนลงทุกทีในที่สุดก็เงียบหายไปเมื่อ ๐๑.๐๐ น คุณตาไปอย่างเงียบที่สุด และไปอย่างสบายโดยมิได้บอกใครให้ทราบเลย.

เก๋, ธัช, เกด, และก้อย

หัวใจของดิฉัน

....

การสูญเสียพี่ไพ (คุณบุลเดช) สุดที่รักของดิฉันเมื่อคืนวันที่ ๘ ต่อ ๙ มีนาคม ๒๕๑๙ เวลา ๐๑.๐๐ น. โดยอาการสงบนิ่งเหมือนนอนหลับสนิท นับว่าเป็นวันเวลาที่ดิฉันเศร้าสลดเสียใจอย่างสุดซึ้งที่ไม่สามารถประมาณได้ เพราะต่อแต่นี้ไปเราต้องจากกันไม่ได้พบกันอีก ทำให้ทุกข์ระทมเหงาใจเป็นที่สุด นึกแต่ว่าทำไมเราจะต้องจากกันเร็วเช่นนี้ ทั้งที่สุขภาพยังสมบูรณ์ดี ชั่วระยะเวลาที่พยาบาลหนัก ๆ เพียง ๗ วันเท่านั้น ช่างรวดเร็วเสียเหลือเกิน

เมื่อ ๖ กันยายน ๒๕๑๖ พี่ไพเริ่มมีอาการเปลี่ยนแปลงผิดปกติที่หูข้างซ้าย ได้เข้าตรวจที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เพราะเมื่อปี ๒๕๐๖ ได้ทำการผ่าตัดหูข้างซ้ายนี้โดยคุณหมอ อัศวิน เทพาคำ มาครั้งหนึ่ง เป็นเวลา ๑๐ ปีแล้วตอนนี้มีอาการเปลี่ยนแปลง คุณหมอ อรนุช ได้ตรวจพบเนื้อร้าย จึงปรึกษาคุณหมออัศวินฯ ให้การรักรักษาคือใช้แสง

โคบอลท์ ในความดูแลของคุณหมอวัฒนา ดิฉันได้แต่ร้องไห้คนเดียวเมื่อทราบโรคร้ายนี้ หมอกะว่าจะมีอายุอยู่ได้ประมาณ ๒ ปี ดิฉันบอกกับลูก ๆ ให้ทราบ ได้เข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ๒๐ วัน ต้องให้เลือด ฉายแสง ๓๐ ครั้ง อาการดีขึ้นหมอให้กลับบ้านได้ น้ำหนักตัวขึ้น ดิฉันดีใจขึ้นเมื่อหมอบอกว่าไม่พบเชื้อเนื้อร้ายแล้ว หลังจากที่ให้การรักษา แต่ใจยังเป็นห่วงว่าอาจจะสงบชั่วขณะเท่านั้น ใครเห็นก็ดีใจเพราะพี่ไพไม่มีลักษณะเป็นคนไข้เลย แต่มีอาการผิดจากเดิม คืออยากอยู่เฉยๆ ไม่ทำไม่คิดอะไรเลย พูดไม่ชัดความจำเสื่อม พูดผิดๆ คุณหมอ บัวจันทร์ สกุลณะมรรคา ให้การรักษาและส่งเอ็กซ์เรย์ พบเส้นเลือดในสมองข้างขวาตีบอาการมีแต่ทรงกับทรุดมาตลอด ปากเบี้ยว เดินไม่ถนัด หมอบอกว่ามียาเท่านั้นที่ช่วยพยุงไว้ ดิฉันทราบว่าไม่มีอะไรช่วยได้เท่าที่เห็นและทราบมาเป็นโรคที่ทรมานที่สุด ยิ่งเป็นที่สมองเช่นนี้ หมอคอยถามเสมอ คุณอาวีปวดศีรษะหรือเปล่า พี่ไพไม่ปวดเลย แต่มีอาการชาไปซีกหน้าผากข้างซ้ายตลอดถึงคางหมอบอกว่าชาเสียจึงทำให้ไม่ปวด ดิฉันสวดมนต์ภาวนา

อธิษฐานทุกวัน ขออย่าให้ต้องทนทุกข์ทรมานเลย เมื่อไม่มีทางรักษาแล้วขอให้จบลงด้วยความสงบเถิด จะเป็นด้วยแรงบุญที่ดิฉันได้ภาวนาอยู่ทุกวันเมื่อสวดมนต์ จึงทำให้พี่ไพบ่วยอยู่อย่างไม่ทรมานนานเท่าที่เคยพบคนไข้มา พอเดือนมกราคม ๒๕๑๙ รู้สึกว่าอาการอ่อนเพลียมากขึ้น อาหารยังทานได้เหมือนเดิมช่วยตัวเองได้ มักจะสำลักบ่อยๆ และมากขึ้นๆ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ มีอาการเพลียมากแต่ยังช่วยตัวเองได้ บ่นสงสารดิฉันว่าต้องลำบากเพราะต้องเอาใจใส่ดูแล ดิฉันสงสารจับใจ เพราะเป็นครั้งสุดท้ายแล้วที่เราจะต้องจากกัน รักษาพยาบาลกันจนสุดกำลังที่จะช่วยได้ วันที่ ๑ มีนาคม เริ่มอ่อนเพลียมาก อาหารทานไม่ใคร่ได้ ขอจะรับประทานแต่ไอศครีมต้องมีให้ทั้งวัน ต้องป้อนอาหาร สำลักทุกครั้งที่อาหารถึงลำคอ วันที่ ๒ มีนาคม อัมพาตจับไม่มีความรู้สึกไปซีกข้างซ้ายทั้งแขนและขา ให้ไปโรงพยาบาลก็ไม่ไป คุณหมอบัวจันทร์ มาดูวันที่ ๔ มีนาคม ให้ไปโรงพยาบาล ตกลงไปวันที่ ๖ เชื่อหมอ อาการไม่ดีเลยกระสับกระส่ายตลอดเวลาต้องให้อาหารทางสายยาง วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๙ เวลา ๑๘.๐๐ น. โคม่า

ตาหลับสนิท ปากปิดเหมือนนอนหลับสบาย พยาบาลพิเศษเช็ดตัว วัดความดันตลอดเวลา หายใจเร็วขึ้น ไข้สูง ในวาระสุดท้ายพยาบาลได้หันมาบอกเราว่าวัดความดันไม่ขึ้นแล้ว เมื่อเวลา ๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๙ มีนาคม หายใจอ่อนแผ่วลงจนหยุดสนิทเหมือนหลับสบาย พี่ไพจากเราไปด้วยความสงบท่ามกลางลูกหลานทุกคนอยู่พร้อมกัน ในห้องพักโรงพยาบาล ระหว่างนี้ลูกๆ ได้กอดดิฉันบอกว่า ลูกๆ ยังอยู่ แม่ก็อยู่กับลูก แม่ไม่เคยอ่อนแอ แม่เคยเข้มแข็งเสมอ ดิฉันหมดกำลังใจ ทำไมดิฉันเป็นเช่นนี้ ดิฉันกลับจากโรงพยาบาลมาบ้านด้วยหัวใจเงียบเหงาเหลือเกิน ทั้งๆ ที่ทราบดีว่าวาระสุดท้ายจะต้องมาถึงสักวันหนึ่งเช่นนี้ แต่ก็ตัดใจไม่ได้

พี่ไพเป็นผู้ไม่มีโรค แข็งแรง ถือสันโดษ ไม่ทะเยอทะยาน ซื่อสัตย์สุจริต พอใจในสิ่งที่ตนมี ชอบเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ รักและห่วงใยครอบครัวเป็นที่สุด พอมีโรคก็มาพบกับโรคร้ายที่ไม่มีทางช่วยเลย

พี่ไพดับสูญไปแต่ร่าง เหลือแต่เหตุการณ์ในอดีตที่ใช้ชีวิตร่วมกันมาเป็นเวลา ๔๓ ปี ๑๐ เดือน เป็นคุณงามความดี

ให้ระลึกถึงอยู่อย่างไม่รู้ลืม ถ้าชาติหน้ามีจริงดิฉันขออธิษฐาน ให้เราเกิดมาพบกันทุกๆ ชาติ

ดิฉันขอขอบพระคุณ คุณหมอวัฒนา และเจ้าหน้าที่และพยาบาลตึกโคบอลท์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ห้องเอ็กซ์เรย์ ๒๔๒ ทุกท่านที่เอาใจใส่ระหว่างมารับการรักษาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะคุณหมอบัวจันทร์ สกุลณะมรรคา ที่ดูแลให้การรักษาประจำด้วยความรักและนับถือพี่ไพเหมือนญาติผู้ใหญ่ ตลอดรายะเวลา ๒ ปี ๖ เดือน ซึ่งเป็นวาระสุดท้ายของชีวิต

ขอกุศลผลบุญที่พี่ไพได้สร้างสมมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ จงเป็นดวงประทีปนำดวงวิญญาณไปสู่สุคติภพตลอดไป.

ผกา รูปะสุต

๒๘ มี.ค. ๑๙

บ้านไพ–ผกา ซอยเสนานิน

☆ ☆ ☆

คำไว้อาลัย

แด่ พลตรี บุลเดช รูปะสุต

ข้าพเจ้าและครอบครัวรู้สึกเสียใจ และอาลัยต่อการจากไปของ พล.ต. บุลเดช รูปะสุต อย่างยิ่ง เพราะนอกจากท่านเป็นคนไข้ที่ดีเยี่ยมของข้าพเจ้า (คือปฏิบัติตัวตามหมอแนะนำโดยเคร่งครัด) แล้วครอบครัวของข้าพเจ้ามีความรักใคร่นับถือครอบครัวของท่านดุจญาติผู้ใหญ่

พล.ต. บุลเดช รูปะสุต ซึ่งต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอเรียกท่านว่า "คุณอาบุลเดช" ท่านเป็นคนไข้ในความดูแลของข้าพเจ้า เนื่องจากอาการเส้นโลหิตแข็งในสมองด้านซ้าย ซึ่งทำให้เกิดอัมพาตอ่อน ๆ (Transient Ischemicattacks) ตั้งแต่ต้นปี ๒๕๑๕ แม้ว่าคุณอาบุลเดช จะพบว่ามีความดันโลหิตสูง เมื่อ ๒๕๐๓ และในปีรุ่งขึ้นก็พบว่าเป็นเบาหวานและไขมันในเส้นเลือดสูง แต่ท่านก็สามารถควบคุมอาหารและรักษาตัวเป็นอย่างดี ร่างกายของท่านจึงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง และดูยังหนุ่มกว่าบุคคลทั้งหลายในวัยเดียวกับท่าน

การควบคุมอาหารและดูแลรักษาตัวของคุณอาบุลเดชนี้ ถ้าจะมองให้ซึ้งลงไปแล้วจะเห็นได้ว่า เกิดจากการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดของคุณอาผกา คู่ชีวิตของท่านนั้นเอง คุณอาผกาเป็นผู้ที่มีความ ละเมียดละมัย เข้าใจสภาพจิตใจ และอารมย์ยามป่วยของท่านได้ดี เอาใจใส่ในสุขภาพของคุณอาบุลเดชอย่างใกล้ชิด และคุณอาทั้งสองต่างก็รักและถนอมน้ำใจกันเป็นอย่างดี ควรเป็นเยี่ยงอย่างแก่คู่ชีวิตทั้งหลาย ที่ประสงค์จะได้รับความสำเร็จในชีวิตสมรส

การจากไปของคุณอาบุลเดชเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ของคุณอาผกาที่รักและครอบครัว

อาการป่วยของคุณ อาบุลเดช นั้นนอก จากเบาหวาน ความดันโลหิตสูงและไขมันในเส้นโลหิตสูง ทั้งสามโรคอยู่ได้ได้ถูกควบคุมไว้ได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังมีอาการของเส้นโลหิตในสมองตีบตัน (Cerebro Vasculuar Arterio Sclerosis) ซึ่งทำให้เกิดเป็น อัมพาตของซีกขวาของลำตัวและพูดไม่ชัด (Right Hemiparesis and Dysphasia) เกิดขึ้นในปี ๒๕๑๕ แต่แล้วก็รักษาหายเป็นปกติภายในเวลาไม่ช้า

ในปี ๒๕๑๖ หูข้างซ้ายซึ่งเคยได้รับการผ่าตัดเมื่อปี ๒๕๐๖ โดย พ.อ. นายแพทย์ อัศวิน เทพาคำ มีอาการกำเริบ ก็ได้ตัดเนื้อใบหูไปตรวจปรากฏว่าเป็นเนื้องอกชนิดมะเร็งในหู ก็ได้ทำการรักษาโดยการฉายแสงโคบอลท์ ณ รพ.พระมงกุฎเกล้า จนครบตามที่กำหนด โดย พ.อ. นายแพทย์ วัฒนา บุศปวรรณ อาการทางหูก็หายเป็นปกติ

ปลายปี ๒๕๑๖ นี้เองท่านก็เกิดมีอาการโลหิตไปเลี้ยงสมองด้านขวาไม่เพียงพอขึ้น(Tlaensicut Ischeuic Attaeles) ซึ่งภายหลังให้การรักษาแล้วก็คืนสภาพปกติ สุขภาพของท่านอยู่ในขั้นพึงพอใจ สองตายายสามารถไปไหนมาไหนด้วยกันโดยไม่มีอุปสรรค

เมื่อต้นปี ๒๕๑๙ อาการของมะเร็งในหูซ้ายกำเริบขึ้นมาอีก และลามไปทำลายกระดูกที่ฐานกระโหลกด้านซ้ายจนกร่อน นอกนั้นยังกดรัดประสาทสมองที่ไปยังใบหน้าทำให้หน้าซีกซ้ายเป็นอัมพาตและชา และกรามด้านซ้ายเป็นหนอง สุขภาพของท่านค่อยๆ ทรุดลง แต่ก็มิได้มีความเจ็บปวดเหมือนผู้อื่น ท่านจึงมิต้องทนทุกข์จากโรคมะเร็งเลย ทั้งๆ ที่มะเร็ง

ในหูของท่านนั้นระยะนี้ได้กระจายไปอย่างมากมาย เกินกว่าที่จะเยียวยารักษาได้แล้ว ทั้งนี้เพราะเป็นชนิดที่ดื้อต่อยาและแสงกัมมันตภาพเสียแล้ว

เมื่อวันที่ ๓ มี.ค. ๒๕๑๙ ท่านได้เกิดเป็นอัมพาตของซีกซ้ายของลำตัว ขยับเขยื้อนซีกซ้ายไม่ได้เลย ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันอันเป็นผลจากเส้นโลหิต ที่ไปเลี้ยงสมองซีกขวาตีบตัน ทำให้สมองซีกขวาหยุดทำงาน อาการของท่านทรุดลงอย่างรวดเร็ว จึงต้องเข้า รพ. พระมงกุฎเกล้าอีกครั้ง แล้วท่านก็จากไปอย่างสงบท่ามกลางความอาลัยอาวรณ์ของคุณอาผกาและครอบครัว

คุณอาบุลเคชได้จากไปแล้วอย่างสงบ ขอให้คุณงามความดีและกุศลผลบุญต่างๆ ที่ท่านได้ทำไว้จงดลบันดาลให้ท่านสู่สุขคติภพเทอญ.

พ.ท. นายแพทย์บัวจันทร์ สกุลณะมรรคา

รพ. พระมงกุฎเกล้า

๒๒ พ.ค. ๒๕๑๙

แด่คุณลุง

คุณลุง (พลตรี บุลเดช รูปะสุต) ได้จากหลาน ๆ ไปแล้วอย่างไม่มีวันที่จะกลับมาอีกทั้ง ๆ ที่คุณลุงยังมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ดีทุกอย่าง ทำให้หลาน ๆ รู้สึกเสียใจด้วยความอาลัยรักอย่างสูงสุด หลาน ๆ ได้เร่ร่อนมาจากบ้านนอกและมาอาศัยพักพิงอยู่กับคุณลุงคุณป้า (คุณป้าผกา รูปะสุต) มาเป็นเวลา ๑๐ กว่าปี จึงมีความซาบซึ้งในความเมตตา ความโอบอ้อมอารี ความมีน้ำใจที่คุณลุงคุณป้าได้ให้ความอุปการะช่วยเหลือหลาน ๆ ทุกคนที่มาขอพึ่งพาอาศัยให้ได้มีโอกาศเล่าเรียน เช่นช่วยหาสถานที่ศึกษาให้ ช่วยออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนให้เป็นต้น เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ช่วยติดต่อฝากให้ทำงาน จนหลาน ๆ ทุกคนมีงานการทำเป็นหลักฐานกันทุกคน ที่อยู่อาศัยอาหารการกิน คุณลุงคุณป้าก็คอยเอาใจใส่ดูแลให้ได้อยู่กินอย่างสุขสบาย คอยว่ากล่าวตักเตือนให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามอยู่เสมอ เมื่อหลาน ๆ เกิดเจ็บป่วยขึ้นมาคุณลุงคุณป้าท่านก็คอยเป็นธุระซื้อหายามาให้รับประทานหรือพาไปหาหมอให้ทำ

การรักษาและคอยไต่ถามอาการด้วยความเป็นห่วงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีญาติจากบ้านนอกหรือเพื่อนฝูงมาเยี่ยมที่บ้าน คุณลุงคุณป้าก็จะให้การต้อนรับ พูดคุยด้วยอย่างเป็นกันเอง จนญาติและเพื่อนฝูงทุกคนมักจะถามถึงท่านเสมอเมื่อพบกับหลาน ๆ ความเมตตา ความมีน้ำใจที่เปี่ยมล้นด้วยความโอบอ้อมอารีของคุณลุงคุณป้าจะฝังอยู่ในความรู้สึกของหลาน ๆ ชั่วชีวิต

เมื่อคุณลุงเริ่มป่วยด้วยโรคอัมพาต หลาน ๆ ก็เฝ้าแต่ภาวนาขอให้คุณลุงจงหายเป็นปกติ เร็ว ๆ ด้วยเถิด เพื่อจะได้อยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของหลาน ๆ ต่อไป แต่แล้วคุณลุงก็ต้องมาจากไป ขอให้กุศลผลบุญและคุณงามความดีที่คุณลุงได้ทำไว้ ประกอบกับผลบุญที่หลาน ๆ ได้กระทำไว้และจะกระทำต่อไปภายหน้า จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณลุงไปสู่สุขคติภพเทอญ

หลาน ๆ

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๙ นี้ คณะท่านเจ้าภาพผู้เป็น ภรรยา บุตร ธิดา มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการที่ระลึกแก่ผู้ที่มาในงานนี้สักเล่มหนึ่ง นอกจากหนังสือเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องทางโลกแล้ว ก็ประสงค์จะให้มีเรื่องเกี่ยวกับธรรมะด้วย จึงได้เลือกเรื่อง "ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนมากที่สุด" ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช อุฏฐานยีมหาเถระ วัดมกุฏกษัตริยาราม จึงได้มาขออนุญาตจากอาตมภาพในฐานะเป็นเจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม เพื่อจัดพิมพ์ขึ้นตามประสงค์ อาตมภาพอนุญาตด้วยความยินดี เพราะเห็นว่าหนังสือธรรมะเรื่องนี้จะได้แพร่หลาย อำนวยประโยชน์สุขแก่ท่านผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เป็นสวัสดิมงคลแก่ตนเองตลอดถึงครอบครัว จึงขออนุโมทนาสาธุการแก่คณะท่านเจ้าภาพไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอกุศลซึ่งเกิดแก่ธรรมทานมัยนี้ จงเป็นพลวะปัจจัย อำนวยอิฏฐวิบากสมบัติมนุญผลอันเป็นที่เจริญใจแก่ พลตรี บุลเดชรูปะสุต โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพจงทุกประการ สมปณิธานปรารถนาอันสัมปยุตด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมของ คณะท่านข้าภาพ จงทุกประการ.

พระเทพโมลี
เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม

วัดมกุฏกษัตริยาราม
๒๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนมากที่สุด

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระสังฆราช

สถิต ณ วัดมงกุฎกษัตริยาราม

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา มักจะได้ยินคำว่า อนิจฺจํ เรียกว่า ปลงอนิจฺจํ เป็นต้นอยู่บ่อย ๆ และเรื่อง **อนิจฺจํ** นี้พระพุทธองค์ทรงสอนมากที่สุด เพราะฉะนั้น ทุกคนจึงควรเข้าใจเสียว่า **อนิจฺจํ** สำคัญอย่างไร บางคนไม่ชอบฟังเพราะว่ามันเป็นเรื่องตายเรื่องวิบัติทั้งนั้น แท้ที่จริง **อนิจฺจํ** มีสองด้าน ที่คนชอบก็มี ที่คนไม่ชอบก็มี ด้านที่คนชอบก็คือว่าความยากจนข้นแค้นแล้วกลับมั่งมีก็ชอบ จากความยากจนมาเป็นความมั่งมีนั้นก็เป็น **อนิจฺจํ** เหมือนกัน แสดงว่าความยากจนไม่เที่ยง ถ้าบุคคลรู้จักความจนของตนแล้วแก้ไขในทางที่ชอบ เช่นพิจารณาให้เห็นว่าทำไมเราจึงยากจน เพราะเกียจคร้านเป็นคนสุรุ่ยสุร่ายไม่รู้จักประมาณในการใช้จ่าย จ่ายมากกว่าได้ ไม่มีจะใช้ก็ต้องจำนำจำนองไปให้หมด จำนำวัตถุเล็กๆ

น้อย ๆ จนถึงจำนวนแผ่นดิน นี้แสดงให้เห็นว่าความยากจนก็เพราะไม่รู้จักการใช้สอย เมื่อรู้เหตุว่าความยากจนเกิดเพราะความเกียจคร้าน หรือเพราะสุรุ่ยสุร่ายเกินอัตราก็แก้โดยวิธีขยันหมั่นเพียรประกอบการงานอันเป็นทางให้เจริญด้วยโภคทรัพย์ก็กลับเจริญได้ และถ้าเป็นคนฟุ่มเฟือยใช้จ่ายเกินประมาณจึงยากจน ก็ตั้งงบประมาณเสียว่า เราได้เท่าไรควรจะจ่ายเท่าไรจึงจะพอมีกินมีใช้ตลอดปี ได้ความสุขตลอดปี ก็ต้องตั้งงบประมาณ วันหนึ่งจะใช้ค่าอะไรเท่าไร เป็นเดือนละเท่าไร ปีละเท่าไร ประหยัดไว้เพื่อสิ่งจำเป็นเพื่อเจ็บไข้ ทำมาหากินไม่ได้ ต้องใช้จ่ายไม่มีทางได้ เพราะชีวิตเป็นสิ่งสำคัญกว่าทรัพย์สิน จึงมีไว้เพื่อให้มีใช้ บำรุงชีวิตบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ และตั้งงบประมาณไว้เพื่อจ่ายเป็นการจรสำหรับเจ็บ และถ้าไม่เจ็บมีเหตุที่ทำมาหากินไม่ได้ต้องเลิกละการงานชั่วคราว ก็จะต้องมีกินมีใช้ งบประมาณการจรนี้สำคัญ บางทีตัวไม่เจ็บเอง แต่คนในครอบครัวเจ็บก็ต้องรักษา เจ็บนั้นทำมาหากินไม่ได้ด้วยยังจะต้องนำมาใช้เป็นค่ากินค่ารักษาค่าพยาบาลด้วย จึงมีแต่เสียอย่างเดียว

เหตุนี้จึงต้องตัดสิ่งไม่จำเป็นอื่น ๆ ออกเสียให้หมด

เหลือแต่สิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต ให้งบประมาณรายได้ท่วมรายจ่ายอยู่เสมอ ก็ย่อมจะมีรายได้เหลือทำให้ตนกลับมีกินมีใช้ และเหลือบริโภคใช้สอย เมื่อเหลือมากพอจะหาความสุขพิเศษอย่างอื่นได้ จึงจะได้ค่อยหา ผู้ที่รู้จักแก้ไขเหตุแห่งความจนวิธีนี้จึงจะกลับมั่งมีได้ จนแล้วกลับมั่งมีจึงเป็น **อนิจฺจํ** เหมือนกัน **อนิจฺจํ** อย่างนี้ใคร ๆ ก็ชอบ ถ้ามั่งมีแล้วกลับจนไม่มีใครชอบเป็น **อนิจฺจํ** ที่ไม่ดี หรือเมื่อบิดามารดาอยู่ คนเคารพนับถือไปมาหาสู่ พอสิ้นบิดามารดาแล้ว ลูกก็ยากจนไม่มีใครเคารพนับถือ ก็จะต้องค้นให้พบว่าเมื่อบิดามารดาอยู่ทำไมจึงมีคนรักนับถือนำของมาให้ เมื่อพิจารณาดูแล้วก็จะเห็นว่าเพราะท่านทำตนให้เขานับถือ มีเมตตากรุณาโอบอ้อมอารีแก่พี่น้องวงศ์ญาติ เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง ใครมีงานพอควรช่วยด้วยแรงก็ช่วย ควรช่วยด้วยปัญญาได้ก็ช่วย ควรช่วยด้วยทรัพย์ก็ช่วย เมื่อช่วยเขาได้รับสุขพ้นทุกข์ เขาก็รักนับถือ เขาก็ไม่ลืมบุญคุณถึงวันสำคัญที่ควรจะแสดงความนับถือ เขาก็พากันมาแสดง เมื่อตกถึงลูกไม่เจริญรอยตาม ก็เสื่อมจากความนับถือ จะไปทวงบุญทวงคุณจากคนอื่นไม่ได้ เพราะใครทำเขาก็นับถือคนนั้น เพราะฉะนั้น บุตรธิดาจึงต้องทำความดีสืบต่อจากมารดาบิดา

โอบอ้อมอารีแก่วงศ์ญาติมิตรสหายเพื่อนใกล้เรือนเคียง รู้จักรักษาไมตรีไว้ ความรักความนับถือก็ยังมี เมื่อรู้ดังนี้แล้ว **อนิจฺจํ** ที่หมดคนนับถือก็จะหมดไป คนก็จะนับถือรักใคร่ มีธุระอะไรก็จะช่วยกัน

อนิจฺจํ ในโลกนั้นไม่ใช่จะมีเฉพาะว่า เกิดมาแล้วจะต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ต้องพลัดพรากจากกันยังมีอีกมาก **อนิจฺจํ** ในตัวเรามีมาก **จิตใจของเราก็ อนิจฺจํ** เหมือนกัน บางทีคิดดี บางทีคิดร้ายตามอารมณ์ที่มาเกี่ยวข้อง อารมณ์ดีเกี่ยวข้อง ก็ทำให้ใจดี ทำดีพูดดี คิดดี อารมณ์ร้ายเข้ามาครอบคลุม ใจหงุดหงิดก็ทำให้เป็นผู้คิดไม่ดี ทำไม่ดีพูดไม่ดี ก็เป็นที่รังเกียจเกลียดชัง เมื่อเป็นดังนี้ ทุกคนที่ต้องการสุขไม่ต้องการทุกข์ ต้องการให้คนรักนับถือ ไม่ต้องการให้คนเกลียดต้องระวังจิตใจของตนอย่าปล่อยให้จิตใจแปรปรวนไปตามอารมณ์ต่าง ๆ **อนิจฺจํ** ชนิดนี้เป็นของแก้ได้ คือมีสติสัมปชัญญะควบคุมจิตอยู่ พิจารณาให้รู้ว่าดี ไม่ดี ดีควรส้องเสพ ไม่ดีไม่ควรส้องเสพ และเสพแต่สิ่งที่ดีเป็นคุณประโยชน์ ก็ไม่เป็นทุกข์ เสพสิ่งที่ชั่วตนก็เป็นทุกข์

ถึงคนเหล่านั้น แม้จะรู้จักป้องกันความเสื่อมเกียรติคุณ

และเกียรติยศความนับถือได้จริง แต่ร่างกายและชีวิตของเรานี้ไม่มีใครจะแก้เสื่อมได้จริง อย่างอื่น ๆ พอบรรเทาได้ เราเติบโตได้ก็เพราะกินอาหารและสูดอากาศบริสุทธิ์ และเราโตเท่าไรก็ยังสูดอากาศบริสุทธิ์และกินอาหารอยู่ ในตอนต้นคือตั้งแต่เกิดมาจนถึงกลางคนนี้ เราเติบโตจากอาหารสารพัดทุกอย่างพออายุพ้นกลางคนมาแล้วก็ยังสูดอากาศบริสุทธิ์ และหาอาหารดีตลอดจนถึงมาวัดฟังเทศน์ทำให้ใจสงบสบาย แต่ก็บรรเทาความเสื่อมของร่างกายไม่ได้ มันก็เสื่อมอยู่เรื่อย ๆ นี้แสดงให้เห็นว่าสังขารเช่นร่างกายและชีวิตมนุษย์นี้ เป็นสิ่งที่มีเหตุปัจจัยภายใน คือกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่ง แต่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก คืออาหารฤดูอากาศตลอดจนถึงจิตใจของตน กระทั่งถึงความนึกคิดด้วย คนที่มีใจขุ่นหมองมากกว่าผ่องใสแล้วร่างกายก็ทรุดโทรมเร็ว เช่นคนขี้โกรธ อิจฉาริษยา ผู้หญิงขี้หึงจัด ๆ มักจะแก่เร็ว เพราะใจมันเศร้าหมองก็จะพลอยให้ส่วนอื่นทรุดโทรมไปตามลำดับ ท่านจึงว่า

มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ จกฺกํ ว วหโต ปทนฺติ

แปลความว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ หากบุคคลมีใจถูกกิเลสประทุษร้ายแล้ว พูดก็ตาม ทำก็ตาม เพราะใจร้ายนั้น ทุกข์ก็ย่อมตามเขาไป เปรียบเหมือนล้อวิ่งตามรอยเท้าโค ฉะนั้น

แม้จะบริบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สมบัติ บริบูรณ์ไปด้วยสิ่งที่เจริญตาเจริญใจ ถ้าใจเต็มไปด้วย ราคะโลภะอิจฉาริษยาโมหะแล้ว ร่างกายก็ทรุดโทรมเร็ว กิเลสมันเป็นไฟเผาภายในอยู่ ท่านจึงแสดงไฟภายในไว้ ๓ ประการ ไฟคือราคะคือความใคร่ ย่อมเผาสัตว์ทั้งหลายผู้กำหนัดหมกมุ่นอยู่ในกาม ไฟคือโทสะความขึ้งเคียดร้ายกาจ ย่อมเผาสัตว์ผู้มีพยาบาทปองร้ายผู้อื่นมีปกติฆ่าสัตว์ ไฟคือโมหะ ความหลง ย่อมเผานรชนผู้มีความหลงคือผู้ไม่รู้ธรรมของพระอริยเจ้า ดังนี้ ทั้งราคะโทสะ โมหะเป็นผู้เช่นกันเผาทั้งนั้น เมื่อใจถูกเผาแห้งเหี่ยวร้อนรนอยู่ และร่างกายก็ทรุดโทรมตามไปด้วย ความทรุดโทรมเพราะความเหี่ยวแห้งนี้มาแต่เหตุภายใน คือจิตใจ เพราะฉะนั้น เราจะสังเกตได้ว่าคนที่มีใจผ่องใสเมตตากรุณา ไม่โกรธและไม่อิจฉาริษยาใคร ไม่มีความกำหนัดหมกมุ่นในกามคุณเกินไปร่างกายก็สดใสเปล่งปลั่ง ผิวพรรณหน้าตาก็มีน้ำมีนวลงดงาม

เพราะฉะนั้น ร่างกายจะเสื่อมโทรมหรือผ่องใสย่อมเป็นไปตามจิตใจของตนได้ คนใจร้อนขี้โกรธหน้าเหี่ยมเกรียมเพราะเลือดในหัวใจมันขุ่นข้นดำ โทสะมันเผาให้แห้ง ส่วนผู้ที่มีใจเย็น มีเมตตากรุณาหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ใครเห็นก็รักก็ชอบ และพูดจาก็ไพเราะ เพราะฉะนั้น แม้ว่าใจจะสบายมีคุณธรรมคือเมตตาอยู่ สังขารก็มีปรกติเสื่อมอยู่เป็นธรรดาและก็จะต้องเสื่อมไปตามสภาพ เพราะเป็นสิ่งที่มีเหตุปัจจัยภายในคือกรรมเลี้ยงอยู่อาศัยอยู่ เมื่อร่างกายแก่ชราทรุดโทรมแล้วประสาทก็เสื่อม เครื่องย่อยอาหารก็เสื่อมลงไป จึงต้องลดอาหารลงไปด้วย และต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องช่วยกำกับไว้มิให้ตกต่ำ แม้จะมีกิเลสต่าง ๆ มากมาย ในที่สุดกายนี้ไม่รับยาแล้วมันก็ต้องตายจึงต้องได้ความว่าสิ่งที่มีเกิดในเบื้องต้น มีแปรปรวนในท่ามกลาง และดับในที่สุด ย่อมแสดงอาการไม่เที่ยงย่อมเปลี่ยนแปลกอยู่เสมอ แม้จากเด็กอ่อน มาเป็นเด็กใหญ่รุ่นหนุ่มรุ่นสาว ก็แสดงความเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับเพราะความเปลี่ยนแปลงนั้นต้อนไปหาที่สุดของสังขารคือความดับเมื่อเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ยาวยืน เป็นไปในที่สุด ก็คือจุดจบ

แห่งความดับ นี้แสดงให้เห็นว่าความเสื่อมนั้นเป็นทุกข์ คนต้องเยียวยาแก้ไขระงับประทังไว้ไม่ให้เสื่อมตั้งแต่เกิดมาแล้วในปัจจุบันนี้เพราะบริหารมาเท่าไร ชีวิตจึงรอด ร่างกายจึงมีกำลังวังชามาก และจำจะต้องบริโภคไปอีกเท่าไรก็ไม่รู้ได้ในเวลาเจ็บลุกไม่ขึ้นนอนลงบนที่นอน ก็ต้องบริโภคอาหารบริโภคยา ป้องกันต่อสู้โรคภัย แต่ในที่สุดสังขารร่างกายหมดขีดการเยียวยาแก้แล้ว แม้จะมียาดี ๆ วิเศษก็แก้ไขไม่ได้ แม้มีอาหารดี ๆ ก็ยับยั้งไม่ได้นี้แสดงให้เห็นว่า สังขารร่างกายของเราทุกคนไม่ยั่งยืนรู้จักเสื่อมเพียงแต่ปะทะประทังไว้ได้

การที่จะปะทะประทังความเสื่อมให้ลดน้อยลงคงอยู่ใช้การได้ เราก็เหน็ดเหนื่อยลำบากต่าง ๆ ทั้งทางกายทางใจ เพื่อเลี้ยงสังขารนี้ไว้ใช้งานบำเพ็ญคุณงามความดีที่จะทำให้ชีวิตนี้เป็นอยู่เป็นประโยชน์ แต่ในที่สุดก็ถึงซึ่งความดับ ไม่เที่ยงเพราะเสื่อมนั้นแล แสดงว่าเป็นทุกข์ทนยาก จึงต้องเยียวยาแก้ไขและหาวิธีการต่างๆ เช่นบริหารร่างกาย ออกกำลังวิ่งเดิน แต่ว่าสิ่งที่ไม่รู้จักเสื่อมนั้น ก็คือความที่ไม่รู้สังขารตามความเป็นจริงไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา มีอยู่นอกอำนาจที่มันเสื่อมก็

เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย อยู่นอกอำนาจนอกความปรารถนาทุกคน แม้จะมีปัญญาแก้ไขอย่างไร ๆ และจะวิเศษอย่างไรก็เอาไว้ไม่อยู่ ในเมื่อมันเสื่อมถึงที่สุดแล้ว จึงรวมความว่า**อนิจฺจํ**นี้เป็นเรื่องควรศึกษาให้รู้

อนิจฺจํ แปลว่า ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน บริโภคอาหารเข้าไปเพื่อบรรเทาความหิว อาหาร เลี้ยงอยู่ได้ตลอดของอาหารที่จะให้กำลังแก่ร่างกาย เมื่ออาหารหมดสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย เหลือแต่กากแล้วร่างกายต้องการอีกก็หิวอีกเราก็ต้องหาบริโภคอีก และทุกคนต้องเตรียมไว้บริโภคตลอดกาล การที่ต้องมีเตรียมไว้เพื่อบริโภคตลอดกาลนี้ ก็ต้องเหน็ด-เหนื่อยในการหาในการทำอย่างไร ถ้าไม่พิจารณาก็ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องหนัก คนที่มีปัญญาหาได้คล่องๆ เมื่อประสพความวิบัติล่มจมเข้าแล้ว พบความยากลำบากความจนเข้าแล้วจึงรู้สึกว่าเป็นเรื่องหนักสมองหนักใจอย่างที่สุด การที่จะแก้ให้ฟื้นคืนดีได้อย่างเก่า ถ้าไม่มีความรู้เรื่อง **อนิจฺจํ** บ้างว่าในโลกนี้ขึ้นอยู่กับ **อนิจฺจํ** ทั้งนั้น ไม่มีอะไรแน่นอนยั่งยืน วันนี้เราบริบูรณ์พูนสุข พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรไม่รู้ ทรัพย์สมบัติ

จะวิบัติหมดเพราะเหตุไรก็ไม่รู้ได้ ร่างกายจะเกิดแก่เจ็บป่วยตายอย่างไรก็ไม่รู้ได้ หรือชีวิตจะดับด้วยเหตุภายในหรือภายนอกอย่างไรก็ไม่รู้ได้ รู้เมื่อมันเกิดขึ้นแล้ว ตอนไม่เกิดไม่รู้ ดังนี้ ผู้พิจารณา **อนิจฺจํ** อยู่เสมอก็เป็นผู้ไม่ประมาท จะเดินถนนหนทางก็ระมัดระวังข้างหน้าข้างหลัง มีสติสัมปชัญญะไม่เผลอตัว เพราะมีระวังอยู่ ความผิดพลาดก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็น **อนิจฺจํ** คือเราเองระมัดระวังรอบคอบไม่ประมาท แต่คนประมาทมีมากมาย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เห็นว่าความปลอดทุกข์ ปลอดภัยจึงเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเสมอไป

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะศึกษา **อนิจฺจํ** ทั้งภายใน ภายนอกว่าไม่เที่ยง ก็เป็นเหตุให้มีความระมัดระวังดี หากแม้ระวังจนสุดยอดแล้วก็ยังไม่พ้นภัย ก็จะรู้สึกว่าโลกนี้มีสิ่งอันเป็นสามัญทั่วไปคือ

๑. **ความเป็นอนิจฺจํ** ไม่เที่ยง

๒. **ทุกฺขํ** ความเป็นทุกข์

๓. **อนตฺตา** คืออยู่นอกอำนาจ

แม้เราจะระมัดระวังเต็มที่แล้วก็ยังไม่พ้นเสียหายทุกข์ยาก

เดือดร้อน อันความผิดของเราไม่มี ระวังแล้วแต่เพราะธรรมดาโลกมันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เราจะหนีสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ถ้าจะไปโกรธคนที่ก่อ **อนิจฺจํ** ก่อ **ทุกฺขํ** เราก็เสียของบางทีเจ็บตัว แล้วมิหนำซ้ำยังเจ็บที่ใจอีกทั้ง ๓ ด้าน กายก็เจ็บทรัพย์ก็เสีย ก็จะหมดความสุข เพราะเสียดายทรัพย์ที่เสียไปเคียดแค้นผู้ทำให้เราเจ็บ เสีย ๓ ประการ เสียใจ เสียความสุขเสียทรัพย์สมบัติ สิ่งภายนอกนี้มาทีหลัง จิตใจกับร่างกายนี้มาพร้อมกัน และเมื่ออื่น ๆ เสียหมดแล้ว ทางใจยังดีผ่องใสอยู่ เราก็ยังมีทางที่จะรอดคือรอดจากทุกข์ คือสิ่งที่เสียแล้วจะให้คืนไม่ได้ทั้งร่างกายและทรัพย์สมบัติ แต่ถ้าจิตใจเราผ่องใส คือไม่เป็นทุกข์เพราะกายหรือเพราะทรัพย์สมบัติ เพิ่มขึ้นก็ชื่อว่าเป็นผู้รักษาน้ำใจให้พ้นทุกข์ รู้จักตัดใจมิให้ยึดถือสิ่งที่เป็นทุกข์เข้ามาครอบงำใจเป็นเหตุ นั่นแหละ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ผู้ที่ศึกษารู้และเข้าใจดี เพราะเรารู้และเข้าใจ จิตใจของเราเองไม่ให้ทุกข์ เพราะเสียดายหรือเจ็บใจต่าง ๆ ทำใจให้แช่มชื่นแจ่มใสไว้ ถ้าเป็นเรื่องเสียทรัพย์ ก็ให้คิดว่าเมื่อเรามาเกิดเราก็ไม่มีมาด้วยเมื่อเกิดมาแล้วก็มีผู้ที่รักนับถือให้บ้าง

พี่น้องวงศ์ญาติให้บ้าง และเมื่อเติบโตหาด้วยแรงด้วยปัญญาก็ดีขึ้น แต่แม้จะมีไปโดยตลอดชีวิต แต่ชีวิตดับแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็ตกเป็นของโลก ความเป็นเจ้าของก็หมดไปจากเรา นอกจากนั้นก็มีการแบ่งกัน ให้ใครเป็นผู้ได้ก็ไม่ใช่ธุระเราแล้ว แม้ร่างกายก็ทิ้งไว้ในโลกนี้ ธาตุที่มารวมกันคือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ธาตุก็ไปเข้าตามธาตุเช่นดินก็ไปเข้ากับดิน น้ำก็ไปเข้ากับน้ำ ไฟก็ไปเข้ากับไฟ ลมก็ไปเข้ากับลม อากาศก็ไปเข้าอยู่ในอากาศ นี้แสดงให้เห็นว่าที่ว่าเป็นของเรานั้น โดยสมมุติชั่วครั้งชั่วคราวหนึ่ง เสร็จแล้วเมื่อเราจะละอัตภาพร่างกายนี้แล้ว มันก็ไม่ใช่ของเรา เมื่อเราจะไปแล้ว เราก็ไม่ทุกข์ร้อนกลับเป็นสุขเสียอีก เพราะสรีระนี้เป็นทุกข์ ผู้ที่เห็นจริงตามความเป็นจริงดังนี้ แม้จะพบ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ก็สบายใจเพราะเห็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ชัด เกิดความเบื่อหน่ายในสังขาร เบญจขันธ์ ไม่ยึดถือทุกสิ่งทุกอย่าง มีไว้เพื่อบำรุงความสุข ไม่ยอมให้สิ่งเหล่านั้นก่อทุกข์ให้แก่ตัวได้ ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามเป็นจริง ทำใจให้เป็นอิสระ เป็นไทในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลก แม้กระทั่งทรัพย์สมบัติเงินทอง

กิเลสทั้งหลายในโลกก็ไม่มาระรานใจได้ ก็ด้วยรู้เท่าตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ท่านจึงแสดงอานิสงส์ของ **อนิจฺจํ** ดังในพุทธภาษิตที่ว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
อุปฺปาทวยธมฺมิโน
มีปกติเกิดขึ้นแล้วดับไป

ความเกิดแล้วเสื่อมนั้น แสดง **อนิจฺจํ** อาการที่ทนต่อความเสื่อมไม่ได้ เช่นเยียวยาปะทะประทังไว้จึงเป็นทุกข์ แม้จะแก้ไขอย่างไรแต่เสื่อมแก้ทุกข์ไม่จบ เพียงยับยั้งไว้นี้เป็นอนัตตาอยู่นอกอำนาจ ผู้พิจารณา **อนิจฺจํ** ตามความเป็นจริงแล้ว ก็มักจะไม่เดือดร้อน เมื่อประสบความวิบัติ เจ็บป่วยของใครๆ ก็ตามที่จะมาเกี่ยวข้อง ก็รู้เท่าทันว่ากฎธรรมดามันเป็นอย่างนั้น เป็นไปตามกฎธรรดาเหตุปัจจัย แม้ **อนิจฺจํ** นั้นมาปรากฏแก่ตัวเอง ก็ไม่เดือดร้อน เพราะรู้ล่วงหน้าแล้วว่ามันจะเป็นอย่างนั้น คือว่าเป็นอารมณ์รำคาญก็กลับพิจารณาให้เป็นอารมณ์น่าเบื่อหน่าย ในสังขาร คือร่างกายและชีวิต ที่เรียก

เบญจขันธ์ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เพราะมันมีเกิดมีดับเป็นธรรมดาของมัน จึงอยู่นอกอำนาจของมัน ผู้เป็นทุกข์ก็ฝืนคติธรรมดาของสังขาร แล้วค้นหาเรื่องเยียวยาแก้ไขไว้ เมื่อไม่สมปรารถนาก็เดือดร้อนโทมนัสเสียใจร้องไห้แล้วก็ไม่ได้คืนมาสังขารก็ดับไป ทุกข์ก็เกิดขึ้นครอบงำใจเพราะไปอาลัยใยดีเพราะสิ่งที่อยู่นอกอำนาจ คนที่ฉลาดรู้ความจึงก็คงไม่ปล่อยให้ตนเป็นอย่างนั้นคงจะรู้จักปล่อยตามยถากรรม หรือตามเรื่องตามราว ยังใช้ได้ก็ใช้ไป แต่เมื่อสังขารที่เราถือว่าเป็นของเรานี้ดับแล้วถึงแม้ยึดถือว่าเป็นของเรามันก็ดับ ถ้าปล่อยวางหรือว่าเป็นเครื่องอาศัยชั่วคราวชั่วระยะแห่งกาลชีวิตเท่าที่จะอยู่ได้ใช้ประโยชน์ให้พอคุ้มที่ต้องเหน็ดเหนื่อยเยียวยารักษาอยู่ ทำดังนั้นแม้มันดับก็พึงถือว่าเราได้ประโยชน์คุ้ม ก็จะไม่เศร้าโศกเสียใจ ท่านจึงว่า เตสํ วุปสโม สุโข ความเข้าไปดับแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นความสุข ถ้ายังมีสังขาร สังขารไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ก็จะมีทุกข์อยู่เรื่อย จึงได้ความว่า ความเกิดมีขึ้นแห่งสังขารในเบญจขันธ์นี้คือความมีทุกข์ เพราะมีขึ้นแล้วก็ต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากบริหารรักษา แม้บริหารเท่าไรก็บรรเทา

ความเสื่อมไม่ได้ ยังเสื่อมอยู่เสมอ เสื่อมถึงที่สุดแล้วก็ดับ เมื่อเห็นว่าเป็นทุกข์เป็นโทษเป็นภาระหนักแล้วก็ไม่เข้าไปยึดถือว่าเป็นของตน ถือแต่เพียงว่าเป็นของยืมเขามาใช้ชั่วคราว ยังใช้ได้ก็ใช้ไป ใช้ไม่ได้ก็เลิกกัน ที่ดับเบญจขันธ์ ดับสังขารเสียได้ก็เป็นสุข เพราะไม่มีแก่ มีเจ็บ มีตายอีกต่อไป แต่ผู้ยังไม่หมดกิเลสเป็นปุถุชนอยู่ ยังยินดีความเกิดอยู่ เกิดมามีสังขารอีกมันก็ทุกข์อีก เมื่อนึกพิจารณาให้ทั่วถ้วนแล้วผู้ที่รู้เห็นตามเป็นจริงจึงเบื่อหน่ายในทุกข์ เพราะความเบื่อหน่ายในทุกข์นั้นแลจึงเป็นเหตุให้จิตบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลส อันเป็นเหตุให้ยึดถือคือ ราคะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสยกสังขารขึ้นสู่วิปัสสนาภูมิว่า

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

แปลความว่า เมื่อใดบัณฑิตเห็นด้วยปัญญาว่าสังขารนี้เป็นของไม่เที่ยง เมื่อนั้นบัณฑิตนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ความเบื่อหน่ายด้วยปัญญานั้นแล เป็นทางแห่งความบริสุทธิ์จากกิเลสแล้วก็พ้นทุกข์เพราะถอนความยึดถือจากสังขารเสียได้

เมื่อใดบัณฑิตมาเห็นสังขารด้วยปัญญาว่า เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อนั้นบัณฑิตย่อมเบื่อหน่ายในสังขาร ในธรรมทั้งหลายที่เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานั้น เพราะความเบื่อหน่ายนั้นเป็นเหตุ จิตใจนั้นย่อมคลี่คลายจากราคะคือความรักอันติดอยู่ในสังขารในธรรมความเบื่อหน่ายในสังขารในธรรมจึงเป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ ทางแห่งความบริสุทธิ์ดังนี้

โดยนัยนี้จะเห็นว่า การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้น ถ้าพิจารณาด้วยปัญญาแล้วย่อมทำให้เกิดความเห็นตามเป็นจริง ทำให้จิตสงบ และคลายความรักความติดในสังขารภายในคือเบญจขันธ์ คืออัตตาภาพของตัวเองในสังขารคือเบญจขันธ์อัตภาพของผู้อื่น เมื่อเห็นจริงตามเป็นจริงแล้ว แม้จะมีความเกี่ยวข้องต้องอาศัยกัน ก็เป็นการเกี่ยวข้องกันโดยใช้ปัญญาเมตตากรุณา หาเกี่ยวข้องกันด้วยกิเลสคือ ราคะ โทสะ โมหะไม่ เมื่อเป็นดังนี้ก็ไม่ถูกไฟคือ ราคะ โทสะ โมหะ เผา ใจก็จะสงบเย็นมีความสุข ความสงบ ท่านจึงว่าความเบื่อหน่ายในทุกข์นั้นแล เป็นทางบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสทั้งหลาย อันเป็น

การที่นำให้เห็นทุกข์ เห็นอนัตตาตามกันไป และเมื่อเห็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** จึงสามารถทำจิตใจให้วิมุติบริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ถึงความบริสุทธิ์ได้ หากไม่ถึงขั้นนั้นก็ทำให้รู้จักปล่อยวาง ไม่ให้ยึดถือในทุกข์ ให้จิตสงบสุขได้

เพราะฉะนั้น การศึกษาเรื่องอนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา **จึงเป็นคุณไม่ใช่เป็นเรื่องคร่ำคร่า เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้น ท่านไม่ได้สอนไว้ให้สิ้นคิด ท่านสอนให้เรารู้จักคิด ถ้าจนก็ต้องแก้ไขให้กลับมั่งมี เมื่อมีทุกข์เกิดขึ้นก็ต้องค้นให้พบว่ามันเกิดจากอะไร แล้วพยายามดับเหตุแห่งทุกข์เสีย ผู้ที่ทำดังนั้นแหละจึงจัดว่าเป็นผู้จัก อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** รู้จักทำเหตุแห่งทุกข์ที่สามารถจะแก้ไขได้ให้หมดไปแล้วได้แล้วประสบสุขเป็นขั้น ๆ สุขปัจจุบัน สุขภายหน้าและสุขอย่างยิ่งคือ ความดับแห่งกิเลส บรรลุนิพพาน.

คำนำ

พลตรี บุลเดช รูปะสุต ซึ่งเคยเข้าไปเกี่ยวข้องกับวงการเมืองของประเทศมาบ้างเหมือนกัน เมื่อครั้งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองปีพ.ศ.๒๔๗๕ ซึ่งในครั้งนั้น พลตรี บุลเดช รูปะสุต ก็ไม่ได้มีบทบาทอะไรอย่างออกหน้าออกตา เพราะยังเป็นนายทหารชั้นผู้น้อยยศร้อยโทเท่านั้น คงปฏิบัติงานตามหน้าที่ในฐานะนายทหารที่อยู่ในพระนคร ท่ามกลางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ครั้นต่อมาในช่วงเวลาปี พ.ศ.๒๔๘๒ ถึง ๒๔๘๘ พลตรี บุลเดช รูปะสุต จึงเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างจริงจัง โดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ แต่กระนั้นก็ดี พลตรี บุลเดช รูปะสุต ก็มิได้ปริปากว่าวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเมืองกับใครทั้งนั้น เพราะโดยปกติ พลตรี บุลเดช รูปะสุต เป็นคนฟังมากกว่าพูด และมีความคิดว่าตนเป็นข้าราชการ จึงไม่ยุ่งอะไรกับการเมือง

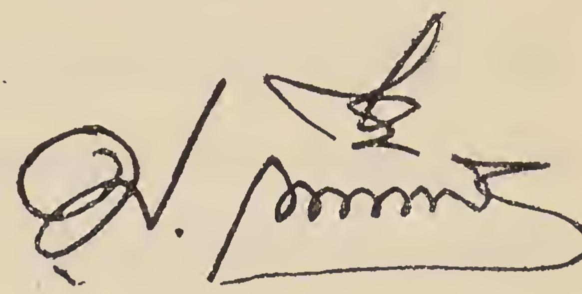
แต่ครั้นล่วงเข้าวัยชรา หลังจากการเกษียรอายุแล้ว

ตรงกับระยะเวลาที่บ้านเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก พลตรี บุลเดช รูปะสุต มักปรารภกับผู้ใกล้ชิด เฉพาะอย่างยิ่งกับผู้เขียนอยู่เสมอ ๆ ว่า ทำไมเหตุการณ์ของบ้านเมืองจึงวุ่นวายยุ่งเหยิงเข้าทุกที หากเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์แก้ไขปัญหา จะกระทำได้เพียงไรหรือไม่ ? ซึ่งการที่ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ปรารภขึ้นมา ย่อมแสดงถึงความรู้สึกอย่างแท้จริงว่า มีความห่วงใยและมีความสำนึกรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

เพื่อเป็นการสนองตอบความปรารถนาดีต่อบ้านเมือง และเป็นอนุสรณ์แด่ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้เขียนจึงได้ประมวลเอาความคิดของท่านผู้รู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับปรัชญาของพระพุทธศาสนาขั้นมูลฐาน ปรัชญาสังคมการเมืองและความรู้สึกต่อเหตุการณ์โดยสามัญสำนึกของผู้เขียน มาเรียบเรียงเป็นบทความ เรื่อง สังคมประดิการ ตามที่ปัญญาจะพึงอำนวยให้

สำหรับความบกพร่องผิดพลาด ในเนื้อหาของเรื่องนี้

ย่อมมีอยู่อย่างแน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้แจ้งเห็นจริงของผู้เขียนเอง จึงขอน้อมรับผิดต่อความบกพร่องนั้น ส่วนดีและส่วนถูกต้องอันจะยังประโยชน์แก่ผู้อ่าน ถ้าหากมีขึ้นในครั้งนี้ ผู้เขียนขออุทิศเป็นกุศลส่งเสริมให้วิญญาณของ พลตรี บุลเดช รูปะสุต ได้ไปสู่สัมปรายภพโน้น เทอญ

๑๓ พ.ค. ๑๙

สังคมประติการ

แต่ก่อน ๆ มา เกือบจะกล่าวได้ทีเดียวว่า สภาพภายในสังคมของบ้านเมืองนั้น มีความเป็นปกติสุขดีอยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงชีพของประชาชนพลเมือง เป็นไปด้วยความราบรื่นไม่ฝืดเคืองอัตคัด การประพฤติปฏิบัติของผู้คนในสังคม ก็มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันดี ครั้นต่อมาในระยะหลัง ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ภาวะภายในสังคมของบ้านเมืองได้เกิดเปลี่ยนแปลง แตกต่างจากเดิมไปกล่าวคือ

การทำมาหากินขั้นพื้นฐานของคนทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นการหากินเพียงเพื่อบำบัดความต้องการอันจำเป็นแก่ชีวิตตามความเหมาะสมของความเป็นอยู่ในสังคม ดำเนินไปด้วยความยากลำบาก ฝืดเคืองและต้องแข่งขันกันในการทำมาหากินมากกว่าแต่ก่อน อีกทั้งมีทีท่าว่าจะยิ่งมากขึ้นในโอกาสต่อไป

ผู้คนในสังคม ที่เคยประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ต่างยอมรับเคารพต่อกติกาข้อกฎหมายซึ่งคนในสังคมได้รวมกัน กำหนดขึ้นบังคับใช้ ก็กลับกลาย

เป็นการประพฤติปฏิบัติอยกนอกรีตนอกรอยรั้นกฎหมายโดยไร้กติกา

ความสัมพันธ์ระหว่างกันในหมู่ชน แต่ก่อนเคยรักใคร่สามัคคีกลมเกลียว ปรองดองกันเหมือนญาติพี่น้อง ก็ได้แปรเปลี่ยนไปในลักษณะแตกแยกออกเป็นพวกเป็นกลุ่ม แล้วหันหน้าเข้าประจันกันอย่างแทบจะเอาเป็นเอาได้

จริงอยู่ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ตกอยู่ในภาวะของความเป็นอนิจจัง มิได้อยู่กับที่ ซึ่งจะต้องแปรเปลี่ยนไปในลักษณะต่าง ๆ ลักษณาการของความไม่เรียบร้อยภายในสังคมดังกล่าวข้างต้น เป็นลักษณะของความวุ่นวาย ซึ่งเป็นไปในทางเสื่อมหรือทางทำลายความเป็นปกติสุขและความเป็นปึกแผ่นของสังคม ดังนั้น การสร้างความปกติสุขและความเป็นปึกแผ่นของสังคม จึงต้องแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ยุติความวุ่นวายในสังคมนั้นเสีย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า บรมศาสดา ทรงตรัสไว้ว่า เยธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ ซึ่งหมายความว่า ปรากฏการณ์ทั้งหลายย่อมเนื่องมาแต่เหตุ และยังแนะไว้อีกด้วยว่า เหตุเกิด

ที่ไหน ให้แก้ที่นั้น จึงจะสัมฤทธิ์ผล จากพุทธวัจนะอันเป็นสัจจะความจริงเช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้บอกได้ว่า ความวุ่นวายในหมู่ของสังคมนั้นก็ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งซึ่งเนื่องมาจากแต่เหตุ

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว การแก้ไขเหตุการณ์เพื่อยุติความวุ่นวาย จึงต้องพิจารณาหาเหตุแห่งความวุ่นวายนั้นให้พบ ถ้าหาไม่พบหรือพบแต่มิใช่เหตุอันแท้จริง ก็จะส่งผลให้การแก้ไขเหตุการณ์นั้นไม่ได้ถูกต้องและก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ เพราะการแก้ไขเช่นนั้น เป็นลักษณะที่ว่า เหตุเกิดตรงนี้ แต่ไพล่ไปแก้ตรงโน้น

ตามธรรมดาของมนุษย์ผู้เป็นปุถุชนนั้น ย่อมมีจิตอันเจือปนด้วยอกุศลมูล คือโลภะ ความทยานอยาก โทสะ ความโกรธเกลียดชัง ริษยาอาฆาต และ โมหะ ความหลง ความเขลาเบาปัญญา อกุศลมูลนี้มีประจำอยู่ในปุถุชนทุกคน แตกต่างกันอยู่ที่ว่าจะมีมากน้อยกว่ากันเพียงไร โดยทั่ว ๆ ไปแล้วสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่มากระพือให้อกุศลมูลของบุคคล แผ่ขยายกว้างขวางออกไป และมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

การเพิ่มพูนแผ่ขยายของอกุศลมูลนี้ มนุษย์ได้แสดงออกมาให้ปรากฏในลักษณะของการเบียดเบียนกัน การเบียดเบียนกันนี้ได้แก่ ฝ่ายที่แข็งแรง ซึ่งมีความโลภก็จะมุ่งพยายามบำรุงรักษาประโยชน์ของตนด้วย การเบียดเบียนรังแกเอาแก่ฝ่ายที่อ่อนแอ โดยมิได้คำนึงถึงความเป็นธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น แต่กลับถืออคติอย่างหลงผิด คิดว่า "ปลาเล็กย่อมเป็นเหยื่อของปลาใหญ่" นั้น เป็นการถูกต้องแล้ว อันความถูกต้องของฝ่ายแข็งแรงผู้เบียดเบียนนี้ ในความรู้สึกของฝ่ายอ่อนแอผู้ถูกเบียดเบียน ย่อมไม่ยอมเห็นด้วยอย่างแน่นอนดังนั้น "ความขัดแย้ง" ของทั้งสองฝ่ายจึงมีขึ้น และผลที่ตามหลังความขัดแย้งนี้ จะปรากฏการณ์อื่นใดไม่ได้ นอกจากความวุ่นวายนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งของคนจนเกิดความวุ่นวายในสังคมนั้น ส่งผลผลักดันต่อสังคมให้มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยมิอาจคงอยู่กับภาวะเดิมได้ ซึ่งปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์เช่นนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วทั้งในอดีตปัจจุบัน และมีแนวโน้มส่อว่ากำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ทั้งนี้เนื่องจากในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ชาตินั้น ก็ได้ปรากฏให้เป็นประจักษ์

มาแล้วว่า นับตั้งแต่โบราณกาลมาล่วงมาจนถึงในปัจจุบัน สังคมของมนุษย์ก็ได้ผ่านสภาพภายใต้ระบบการต่าง ๆ มาแล้ว คือ สังคมปฐมสหการ สังคมระบบทาส สังคมระบบศักดินา สังคมระบบทุนนิยม หรือที่หลายคนเรียกกันว่า สังคมระบบประชาธิปไตย

เริ่มแรกทีเดียว มนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างเร่ร่อนสัญจรหากินไปตามที่ต่าง ๆ และพักพิงอยู่ในถ้ำ โพรงไม้ อย่างอิสระและไม่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นพวก ต่อมาภายหลัง มนุษย์เหล่านั้นก็เลิกการเร่ร่อนไปที่โน้นที่นี้ โดยการรวมกลุ่มเป็นหลักแหล่ง ทำมาหากินร่วมกัน จึงเป็นการเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ เรียกว่า สังคมปฐมสหการ ซึ่งในสังคมนี้ ทุกคนทำงานกันไปตามหน้าที่ต่าง ๆ กัน เพื่อการยังชีพและเพื่อป้องกันอันตรายจากศัตรูและภัยธรรมชาติ สำหรับทรัพย์สินในยุคนั้น ยังไม่มีเป็นของใครมัน คงให้ทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ครั้นต่อมาอีกระยะหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้พัฒนาเครื่องทำมาหากิน และรู้จักเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ตลอดจนการรู้จักสะสมเสบียงอาหารเอาไว้ใช้และบริโภคในยามขาดแคลน จึงกลาย

เป็นจุดเริ่มต้นของการมีทรัพย์สินในกรรมสิทธิ์ส่วนตัว และมีความอยากได้ทรัพย์สินส่วนตัวเพิ่มขึ้น ความอยากได้ทรัพย์สินและผลผลิตเพิ่มขึ้นนี้ เป็นบ่อเกิดของความคิดที่จะเอาแรงงานของผู้อื่น มาช่วยทำงานการผลิตแก่ตน เพราะความต้องการผลผลิตมากก็ต้องมีงานที่จะต้องทำมาก แต่ลำพังตนเองทำไม่ไหว ดังนั้น ความต้องกา ของมนุษย์เช่นนี้จึงเป็นสาเหตุให้สังคมปฐสการ กลายสภาพมาเป็นสังคมระบบทาสในโอกาสต่อมา

สภาพของสังคมภายใต้ระบบทาสนั้น ชนในสังคมแบ่งออกเป็นชนชั้น ซึ่งมีอยู่ ๒ ชนชั้นด้วยกันคือ ชนชั้นนายทาส กับชนชั้นทาส บรรดาชนชั้นนายทาส มีอำนาจเหนือชนชั้นทาสอย่างมากมาย โดยไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางความคิดและจิตใจ การปฏิบัติของนายทาสที่มีต่อทาสนั้น นายทาสคิดและกระทำลงไปเพื่อผลประโยชน์ของนายทาสเองทั้งสิ้น นายทาสมีสิทธิในตัวทาสทุกสิ่งทุกอย่างเริ่มตั้งแต่การใช้ทาสทำงานเพื่อประโยชน์ของนายทาสเอง โดยที่ฝ่ายทาสไม่มีสิทธิ์อะไรสำหรับการเรียกร้องค่าตอบแทนในการทำงานนั้น

แม้กระทั่งการซื้อขายทาส นายทาสก็กระทำได้อย่างไม่แตกต่างอะไรกับการซื้อขายสัตว์เลี้ยงและสัตว์ใช้งานด้วยลักษณะ สังคมระบบทาส เป็นดังได้กล่าวมา เช่นนี้ ก็อย่าว่าแต่พวกทาสเลย แม้แต่บุคคลซึ่งไม่ใช่พวกทาส แต่มีจิตใจอันประกอบไปด้วยคุณธรรม ย่อมมองเห็นว่าลักษณะเช่นนั้นไม่มีความยุติธรรมเลยสำหรับพวกทาสเมื่อภายใต้สังคมระบบทาสไร้ความยุติธรรมเกิดขึ้นแล้ว ความขัดแย้งก็มีตามขึ้นมาด้วย พวกทาสก็พยายามต่อสู้ดิ้นรนทุกวิถีทาง เพื่อจักให้ตนหลุดพ้นจากความเป็นทาส ออกมาสู่อิสระภาพ และในขณะเดียวกันนั้นพวกนายทาส ก็พยายามที่จะเหนี่ยวรั้ง ขัดขวางการต่อสู้ดิ้นรนของทาส เพื่อทรงอำนาจและดำรงผลประโยชน์ของตนไว้ ทั้งนี้เนื่องจากชนชั้นนายทาส มีความโลภ ความเห็นแก่ตัวเกินกว่าที่จะเห็นความเป็นธรรมอันเพื่อนมนุษย์ด้วยกันพึงจะได้รับ แต่โดยเหตุที่ ฝ่ายพวกทาสมีจำนวนมากกว่าและได้รับความเป็นไม่ธรรม จึงได้ผนึกกำลังร่วมกันต่อสู้จน กระทั่งหักอำนาจของนายทาสลงได้ และแล้วระบบทาสในสังคมนั้นจึงเลิกไป แต่อย่างไรก็ตามการเลิกไปของระบบทาส เป็นการเลิกไปโดย

ฝ่ายนายทาสตกอยู่ในภาวะจำใจให้ยอมเลิกระบบทาส เพราะต้านทานพลังการต่อสู้ของพวกทาสไม่ไหวแต่ภายในความรู้สึกอันแท้จริงของนายทาสนั้น ก็ยังมีความโลภ ยินดีต่อการธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของตน และเพิ่มพูนผลประโยชน์นั้นด้วยการเบียดเบียนผู้อ่อนแอในสังคมต่อไป

บรรดาพวกทาสที่ถูกปล่อยให้เป็นอิสระอยู่ในสังคมนั้น หากกล่าวไปตามความเป็นจริงแล้วชนประเภทนี้ ก็ยังไม่มีอะไรดีขึ้นเท่าไรนัก เพราะเหตุว่า ชนที่หลุดพ้นมาจากสภาพความเป็นทาสมาเป็นสามัญชนนั้น ยังคงมีความอ่อนแอทั้งในด้านทำมาหากินและความมีอำนาจเท่าเทียมกับชนอื่น ๆ ในสังคนอันจุดอ่อนของสามัญชนเช่นนี้ ฝ่ายพวกนายทาสเดิมและพวกมีความคิดแบบนายทาส ย่อมมีความตระหนักดีอยู่จึงฉวยเอาความอ่อนแอของสามัญชนมาเป็นประโยชน์ของตนโดยการที่วางตัวเป็นเจ้าศักดินากับข้าราชบริพาร มีอภิสิทธิในการทำมาหากินกอบโกยผลประโยชน์ใส่ตน และดำรงอำนาจควบคุมสังคมอยู่เหนือนสามัญชน สังคมนั้นจึงตกอยู่ในสภาพของระบบศักดินา โดยเจ้าศักดินาดำรงอยู่ด้วยการเบียดเบียฬ

สามัญชนเมื่อการเบียดเบียพยังคงอยู่ในสังคมระบบศักดินาสา-มัญชนผู้อ่อนแอและถูกเบียดเบียพ ย่อมมองเห็นถึงความไม่เป็นธรรมที่ตนได้รับ ดังนั้น ความขัดแย้งระหว่างเจ้าศักดินากับสามัญชนจึงเกิดขึ้นในลักษณะเช่นเดียวกับขัดแย้งในสังคมระ-บบทาส การต่อสู้ระหว่างชนชั้นก็คงดำเนินกันต่อมาอีก ถึงแม้ว่าชนชั้นเจ้าศักดินาจักได้พยายามขัดขวางและเหนี่ยวรั้งการการต่อสู้ดิ้นรนของชนชั้นสามัญสักเท่าไรก็ตาม แต่อำนาจของเจ้าศักดินาก็ต้องหมดไป เพราะต้านทานพลังอันเหนือกว่าของสามัญชนไม่ได้ แล้วภายในสังคมจึงเหลือแต่สามัญชนคนธรรมดาที่มีสิทธิ์เสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกัน ปราศจากลักษณะของอภิสิทธิ์ชนเช่นเจ้าศักดินาซึ่งสังคมเช่นนี้เรียก ว่าสังคมระบบประชาธิปไตย โดยมีนัยว่า ประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

ในสังคมระบบประชาธิปไตย ที่ประชาชนทุก ๆ คนต่างก็มีสิทธิ์เสรีภาพเท่าเทียมกันนั้น ถ้าหากมองกันอย่างผิวเผินแล้ว ก็ไม่น่าจะมีปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างประชาชนด้วยกัน เพราะว่าไม่มีชนชั้นให้รังแกกันได้ แต่ในเนื้อหาของ

สังคมระบบประชาธิปไตยดังว่านี้ เมื่อพิจารณาถึงฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนแล้ว ในระยะแรกก็อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกได้แก่ชนส่วนน้อยที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยตลอดจนเป็นเจ้าของที่ดินและกิจการต่างๆ มากมาย กลุ่มที่สองได้แก่ชนส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่มากนักมีฐานะความเป็นอยู่ปานกลางพอมีกินมีใช้ กลุ่มที่สามได้แก่ชนส่วนมาก ที่มีฐานะยากจนแร้นแค้นในการทำมาหากิน ครั้นในระยะเวลาต่อมา ประชากรในสังคมเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งได้มีการประดิษฐ์เครื่องมือในการผลิตงานแทนคนและมีประสิทธิภาพสูงกว่า ซึ่งเครื่องมือในการผลิตดังกล่าวนี้เป็นของบุคคลผู้มั่งมี จึงเป็นเหตุให้ประชาชนผู้ยากไร้ ที่เคยทำมาหากินด้วยการขายแรงงาน ต้องประสบกับการว่างงานและได้รับความเดือนร้อน ผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมก็ไหลมาสู่กลุ่มชนผู้ร่ำรวย ให้มีความร่ำรวยยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเนื่องมาจากว่าระบบของประชาธิปไตยที่กล่าวมานี้ เป็นประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้มือใครยาวสาวได้สาวเอาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด เมื่อกติกาของสังคมเป็นดัง

นี้ จึงเป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า ชนผู้มั่งคั่งซึ่งเป็นชนส่วนน้อยของสังคมย่อมกำความได้เปรียบต่อชนผู้ยากจนซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ ผลที่สุดชนผู้ร่ำรวยมั่งคั่งนั้น ก็จะเป็นผู้ครอบครองเศรษฐกิจของสังคม โดยการมีทุนและเป็นใหญ่ในกิจการการผลิตปัจจัยเพื่อบำบัดความต้องการของสังคม อาทิ เช่น การเป็นเจ้าของโรงงาน และเจ้าของที่ดิน บรรดาผู้ยากจนทั้งหลายก็มีความจำเป็นต้องหันมาทำมาหากินด้วยการเป็นลูกจ้างกรรมกรและผู้เช่าที่ดินของพวกคนมั่งมี โดยที่นายจ้างและเจ้าที่ดินผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจจะทำการบีบและกำหนดราคาค่าจ้างค่าเช่าอย่างไรก็ได้ เพราะผู้ยากจนนั้นหากปฏิเสธไม่ยอมรับเงื่อนไขของนายจ้างเจ้าที่ดินแล้ว ก็จะได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีงานทำและไม่มีที่ดินทำกินเพื่อเลี้ยงชีพ จึงต้องจำยอมต่อเงื่อนไขดังกล่าว ดังนั้นการที่มีผู้กล่าวว่าสังคมระบบประชาธิปไตยเช่นนี้ ก็คือสังคมของนายทุน หรือสังคมระบบทุนนิยม จึงไม่ผิดอะไรเลย เพราะเป็นสังคมที่เอาทุนและนายทุนเป็นใหญ่นั่นเอง

การที่นายทุนเป็นใหญ่นั้น เนื่องจากนายทุนเป็นชนส่วนน้อยของสังคม แต่ชนผู้ยากไร้ซึ่งเป็นชนส่วนมาก ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของชนส่วนน้อยดังนี้ ได้มีผู้เห็นว่า มิใช่สังคมระบบประชาธิปไตย เพราะชนส่วนใหญ่คือประชาชนนั้นไม่ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดินอย่างแท้จริง จึงเกิดมีการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกันขึ้น โดยฝ่ายนายทุนถือว่า ตนได้รับผลตอบแทน จากการผลิตมากนั้น เป็นการยุติธรรมดีแล้ว เพราะตนเป็นผู้ลงทุนด้วยทุนทรัพย์มากมาย แต่อีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายผู้ยากไร้มีความเห็นว่าพวกนายทุนไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่นำเอาทุนทรัพย์ซึ่งได้มาจากแรงงานของผู้ยากไร้มาดำเนินการแล้ว ก็ได้ผลตอบแทนที่มากกว่า ซึ่งเป็นการเอาเปรียบและและเบียดเบียพคนยากจน จึงไม่เป็นการยุติธรรม เมื่อความยุติธรรมของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายมั่งคั่งเจ้าสมบัติ กับ ฝ่ายคนยากจนไร้สมบัติ ได้ตั้งอยู่คนละแห่งกัน หรือ มองเห็นความยุติธรรมในลักษณะต่างกันเช่นนี้ทั้งสองฝ่ายจึงเกิดความขัดแย้งกัน ฝ่ายคนยากไร้ซึ่งเป็นชนส่วนมากของสังคม มีความเห็นว่า การที่จะให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกคนซึ่งอยู่ในสังคมเดียว

กันนั้น ทุกคนในสังคมจะต้องถือกรรมสิทธิในเครื่องมือและปัจจัยการผลิตร่วมกัน และแต่ละคนก็ได้รับคำตอบแทนตามผลงานที่กระทำเพื่อสังคมนั้น ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาที่ว่า มือใครยาวสาวได้สาวเอา หรือผู้แข็งแรงเบียดเบียฬผู้อ่อนแอ ซึ่งความคิดเห็นทำนองนี้ ฝ่ายที่เรียกว่านายทุนผู้เป็นเจ้าของสมบัติย่อมจะไม่เห็นด้วยอย่างแน่นอน เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่จำกัดสิทธิและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล หรือเป็นการล่วงละเมิดในสิทธิบุคคลอย่างมาก ดังนั้น ในสังคมระบบทุนนิยมจึงเกิดการต่อสู้กันระหว่างเจ้าสมบัติกับผู้ไร้สมบัติ ผลของการต่อสู้เท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ฝ่ายผู้ยากจนไร้สมบัติซึ่งมีพลังสูงกว่า ได้ชนะฝ่ายผู้เป็นเจ้าสมบัติและเปลี่ยนสภาพสังคมจากระบบทุนนิยมไปเป็นสังคมนิยมแล้วหลายประเทศ อีกทั้งแสดงทีท่าหรือแนวโน้มว่าจะมีเพิ่มขึ้นไป

เมื่อสังคมใดได้ผ่านเข้าสู่ระบบสังคมนิยมแล้ว ซึ่งหมายความว่า สิ้นสุดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นภายในสังคม และสังคมนั้นก็น่าจะยุติการเปลี่ยนแปลงกันเสียที แต่ยังมีคนพินิจพิจารณาภายในสังคมลึกซึ้งลงไปมากกว่าสังคมนิยมอีกว่า ใน

ระบบสังคมนิยมนั้น บุคคลทุกๆ คนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ได้ผลตอบแทนจากการทำงานเพื่อสังคม ยังไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ผลตอบแทนจากการทำงานของคนใช้สมองกับคนใช้แรงงาน มีความแตกต่างกัน แม้แต่ความเป็นอยู่ของคนในเมืองกับชนบท ก็ได้รับความสะดวกสบายไม่เหมือนกัน โดยที่คนใช้สมองไม่ต้องตรากตรำทำงานให้ลำบากกายเหมือนกับคนใช้แรงกายเช่นกรรมกร ชาวไร่ ชาวนา คนอยู่ในเมืองได้รับการบริการเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าคนอยู่ในชนบท ซึ่งในลักษณะดังกล่าวมานี้ ย่อมยังมีความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างบุคคลในสังคม ดังนั้น การขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างชนก็จะยังคงมีอยู่ในระบบสังคมนิยม การแก้ไขความได้เปรียบเสียเปรียบอันเป็นบ่อเกิดของ ความขัดแย้งกันนี้ หลายคนเชื่อถือว่า จะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมให้เป็นระบบคอมมิวนิสต์ โดยบุคคลดังกล่าวนั้นมีความเข้าใจว่า คอมมิวนิสต์หมายถึงกรณีที่การขูดรีดระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์หมดสิ้นไปแล้ว การที่จะบรรลุถึงซึ่งความหมายอันเป็นอุดมการของคอมมิวนิสต์นี้ หากจินตนาการตามประสาของคนธรรมดา

ทั่วไปแล้ว ก็ย่อมจะมองเห็นว่า คนในสังคมระบบคอมมิวนิสต์นั้น จะต้องมีความรู้สึกนึกคิดอันสูงส่งด้วยคุณธรรม อาทิเช่น คนมีความรู้สึกอย่างจริงใจในการรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวมหรือสังคม ปราศจากความโลภทยานอยากในสิ่งที่นอกเหนือจากความจำเป็นของชีวิตหรือรู้จักคำว่าพอตลอดจนถึงการย่อมรับต่อสภาพความเป็นจริงทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม ผู้อื่นมีความสามารถก็ยอมรับว่าผู้นั้นมีความสามารถ โดยไม่มีอคติว่าตนเองวิเศษกว่าผู้อื่นด้วยโมหะจิต สำหรับในด้านวัตถุนั้น สังคมของระบบคอมมิวนิสต์ จะต้องดำเนินการผลิตหรือจัดมาหาให้เพียงพอแก่ความต้องการอันจำเป็นของคนเป็นเบื้องแรกส่วนทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ก็จักต้องสร้างค่านิยมขึ้นมาใหม่ ซึ่งนอกจากการยกฐานะและให้เกียรติแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันแล้ว ก็ยังต้องมองเห็นความหรูหราฟุ้งเฟ้อเป็นสิ่งเลวร้ายของสังคม สังคมจะต้องยกย่องบุคคลผู้ซึ่งประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ยังประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยไม่ถือเอาชาติสกุลและความมั่นคั่งมาเป็นเครื่องวัดความมีเกียรติของบุคคล

สำหรับวิถีทางของสังคม ซึ่งจะบรรลุไปสู่อุดมการของคอมมิวนิสต์นั้น ได้มีคนอีกจำนวนไม่น้อยทีเดียว ที่ยังมองไม่เห็น โดยให้เหตุผลว่า การดำเนินการในด้านวัตถุ ที่จะผลิตหรือจัดหามาบำบัดความต้องการของตนในสังคมนั้น ยังพออยู่ในวิสัยที่มนุษย์พึงกระทำได้ด้วยการประดิษฐ์เครื่องมืออุปกรณ์การผลิตอันวิเศษมาใช้ ดังเช่น ความสามารถของมนุษย์ที่สร้างยานพาหนะสำหรับเดินทางไปสู่ดวงจันทร์ได้ เป็นต้น แต่การที่จะดำเนินการให้คนในสังคมรู้จักคำว่าพอในประโยชน์ส่วนตนนั้น มันเป็นเรื่องยากจนเกินวิสัยของคน จริงอยู่ แม้ว่ามนุษย์ได้เคยได้รับความสำเร็จในการชำระล้างกิเลสอย่างสิ้นเชิง อันเป็นการบรรลุธรรมสูงสุด เช่นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวกของพระองค์ แต่ทว่าการประสบความสำเร็จนั้น เป็นความสำเร็จของพระอริยบุคคลซึ่งมีจำนวนน้อยเต็มที อีกทั้งพระพุทธองค์เองก็เคยยอมรับความจริงเกี่ยวกับการชำระกิเลสของมนุษย์นั้น กระทำได้ไม่หมดทุกผู้ทุกนาม ดังที่ทรงเปรียบเทียบกับดอกบัวสามดอกที่โผล่พ้นผิวน้ำ อยู่ใต้ผิวน้ำ และอยู่ในโคลนตม ทุกวันนี้

คนประเภทดอกบัวอยู่ในโคลนตม โดยไม่ยอมรับรู้ด้วยมอง ไม่เห็นแม้แต่แสงคุณธรรมเพียงเรือง ๆ ก็ยังมีอยู่เป็นจำนวนมหาศาล จึงเป็นเรื่องที่ยากจะเชื่อได้ว่าคนในสังคมทุก ๆ คนจะมีจิตใจเพียบพร้อมด้วยอุดมการในทรรศนะของคอมมิวนิสต์

ตามเหตุผลดังกล่าวมานี้ บรรดาผู้ที่เชื่อถือลัทธิคอมมิวนิสต์มีความเห็นว่า วิถีทางไปสู่ความสงบสุขของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการมุ่งปฏิบัติจากภายในออกมาสู่ภายนอก คือเพียรพยายามชำระจิตให้บริสุทธิ์ผุดผ่องใส ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มองเห็นความจริงในสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้นทั้งปวงว่ามันเป็น อนิจจํ ทุกขํ อนตฺตา ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อไปสู่ขั้นโลกุตรภูมิและไปสู่ปรินิพานในที่สุด ความสมบูรณ์ของการปฏิบัติตามวิถีทางนี้จึงได้แก่อริยบุคคลอันมีจำนวนน้อย แต่คนส่วนใหญ่ยังตกอยู่เพียงแต่โลกิยภูมิ โดยคิดอยู่กับวัตถุเป็นทาสของวัตถุ และยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตามแนวของศาสนาจึงกระทำได้เพียงขั้นของความมีศีลธรรมเท่านั้น ซึ่งเพียงขั้นศีลธรรมนี้ เท่าที่

ปรากฏข้อเท็จจริง คนเป็นจำนวนไม่น้อยเลย ที่ถอยห่างออกไปจากศีลธรรม โดยมีสาเหตุมาจากคนถูกสิ่งแวดล้อมดึงดูดให้ออกไป ความวุ่นวาย ไม่สงบศานติด้วยมนุษย์เบียดเบียฬกัน จึงยังคงมีอยู่ทั่วไปในมวลมนุษย์หรือมวลชน วิถีทางไปสู่ความสงบศานติตามนัยของคอมมิวนิสต์นั้นมิได้มุ่งจักพามวลชนให้บรรลุไปถึงโลกุตรภูมิ เพราะไม่น่าจะเป็นไปได้สำหรับมวลชนนั้น หากแต่มุ่งจักพามวลชนไปสู่ความสงบศานติแบบความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยปราศจากการเบียดเบียฬต่อกัน อันเป็นแนวทาง เพื่อให้อยู่ในขั้นความมีศีลธรรมเท่านั้น จึงเป็นไปได้สำหรับมวลชน, ด้วยการแก้ไขสภาพสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องและเหมาะสมกับมวลชนเสียก่อน, ซึ่งแนวความคิดในการแก้ไขนี้ กล่าวอย่างย่อ ๆ ก็คือ การลดความโลภที่ใฝ่กอบโกยประโยชน์ส่วนตนด้วยการจำกัดสิทธิในการครอบครองวัตถุ การบรรเทาโทสะความโกรธแค้นชิงชังด้วยการจำกัดชนชั้น และสร้างค่านิยมทางความคิดในทางสร้างสรรประโยชน์ส่วนรวมเพื่อป้องกันโมหะ

อันความคิดเห็นของผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อว่า วิถีทางของ

คอมมิวนิสต์ จะแก้ปัญหาสังคมได้สำเร็จตามอุดมการเพียงไรหรือไม่นั้น ก็เป็นเรื่องของวิพากษ์วิจารณ์กันไปตามเหตุผลที่ต่างคนต่างเห็น แต่มีข้อสังเกตอยู่ว่า สังคมของมนุษย์ ได้เปลี่ยนแปลงมาแล้วตั้งแต่ยุคสังคมปฐมสหการ ยุคสังคมระบบทาส ยุคสังคมระบบศักดินา ยุคสังคมระบบเสรีประชาธิปไตยหรือระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน และต่อไปก็มีท่าทีว่าจะเข้าสู่ยุคสังคมระบบสังคมนิยมกับสังคมระบบคอมมิวนิสต์ ถ้าหากสังคมยอมรับระบบคอมมิวนิสต์แล้ว สังคมนั้นจะมีอาการเปลี่ยนแปลงต่อไปเป็นระบบอะไรต่อมิอะไรอีกหรือไม่? สำหรับปัญหานี้น่าจะต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณากันด้วย เพราะจะเป็นการให้ความกระจ่างชัดยิ่งขึ้นอีกว่า แนวความคิดตามระบบคอมมิวนิสต์นั้น จะเป็นวิถีทางที่แก้ปัญหาของสังคมอันถูกต้องและเป็นไปได้เพียงใดหรือไม่ ?

สังคมคอมมิวนิสต์อันแท้จริง จะเกิดขึ้นเมื่อใดนั้นยังไม่มีใครรู้และตอบออกมาได้ แต่บรรดาพวกคอมมิวนิสต์มีความเชื่ออยู่อย่างหนึ่งว่าเมื่อใดที่วิทยาศาสตร์สังคม วิทยาศาสตร์ธรรมชาติอันก้าวหน้า และวิทยาศาสตร์ทางจิต ได้มา

ร่วมผสมผสาน กลมกลืนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว เมื่อนั้น ก็จะปรากฏเป็นสังคมคอมมิวนิสต์

วิทยาศาสตร์สังคม เพื่อการแก้ไขสภาพสิ่งแวดล้อมอันได้แก่ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองและระบบสังคมวัฒนธรรม ให้ถูกต้องตามแนวความคิดของคอมมิวนิสต์

วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพื่อการยังความอุดมสมบูรณ์ให้มวลชนในสังคม

วิทยาศาสตร์ทางจิต เพื่อการตัดกิเลสตัณหาในขั้นของความมีศีลธรรม ซึ่งจิตไม่คิดเบียดเบียนกัน

อย่างไรก็ตาม วิถีทางแก้ปัญหาสังคมของคอมมิวนิสต์นี้ หากมองในแง่สาระสำคัญแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าเป็นการพาสังคมกลับไปสู่สภาพสังคมมนุษย์ในยุคปฐมสหการในยุคนั้น มนุษย์ยังไม่เคยผ่านประสบการณ์ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อม ยังไม่เคยมีความทะยานอยากในความเป็นใหญ่มีอำนาจครอบครองหรืออะไรต่อมิอะไรในทำนองนี้ ซึ่งหากจะอุปมาเปรียบเทียบได้กับลักษณะที่ว่า คนยังไม่เคยลิ้มรสอาหารอร่อยอย่างติดอกติดใจแล้ว ย่อมจะไม่รู้สึกอยากจะบริโภค

อาหารสิ่งนั้น แต่คนในยุคคอมมิวนิสต์เป็นคนที่มีประสบการณ์โดยประวัติศาสตร์ เหมือนกับคนที่เคยลิ้มรสอาหารอันโอชะมาแล้ว การที่คนซึ่งเป็นปุถุชน จะปฏิเสธอาหารนั้นอย่างสิ้นเชิง โดยไม่ยอมหวนกลับไปชิมรสอีกด้วยความอยากย่อมเป็นการยากยิ่งทั้งนี้ก็เพราะว่า กิเลสตัณหาของนั้น เมื่อมีการลด ก็มีการเพิ่ม และเมื่อมีการเพิ่มก็มีการลด ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติทั่วไป วิถีทางแก้ปัญหาสังคมตามแนวอุดมความคิดของคอมมิวนิสต์ จึงไม่ผิดอะไรกับก้อนหินบนหญ้าหากยกก้อนหินออกไปเมื่อใด หญ้าก็จะเขียวเมื่อนั้น ซึ่งจะเอาความจีรังยั่งยืนถาวรไม่ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม ย่อมตกอยู่ภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงไป และก็ไม่มีใครจะสามารถฝืนหรือหลีกเลี่ยงภาวะนี้ไปได้ ยกเว้นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่อยู่เหนือโลก คือ บรรดาพระอริยบุคคลผู้หลุดพ้นกิเลสทั้งปวง ซึ่งทั้งในปัจจุบันและอนาคต จะยังมีอยู่และจะเกิดขึ้นอีกสักเท่าใดหรือไม่นั้นก็ไม่อาจทราบได้ในขณะนี้

เมื่อโลกหรือสังคมมนุษย์ ต้องประสบกับการเปลี่ยน

แปลงต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และการเปลี่ยนแปลงข้อนี้มีข้อสังเกตอยู่ว่า ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ชาตินั้น ตั้งแต่แรกๆ เป็นต้นมา ได้แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า หรือที่นักปราชญ์บางท่านเรียกว่า การอภิวัฒน์ ส่วนการเปลี่ยนแปลงกลับไปสู่สภาพเดิมหรือสภาพที่เลวลงนั้น ยังไม่ปรากฏ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีสาเหตุมาจากการขัดแย้งระหว่างความเก่ากับความใหม่ หรือระหว่างความไม่ถูกต้องกับความถูกต้อง หรือระหว่างความอยุติธรรมกับความยุติธรรม ซึ่งก็เป็นธรรมดาอยู่เอง สิ่งที่ดีกว่า สิ่งที่ถูกต้องมากกว่า สิ่งที่เป็นธรรมมากกว่า ย่อมรอดหรือคงอยู่ต่อไป รอคอยสิ่งที่ดีกว่ามาเปลี่ยนแปลงอีกและเป็นลักษณะเช่นนี้เรื่อย ๆ ไป สำหรับข้อคิดอันประกอบด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ได้มีบางท่านกล่าวแย้งว่าที่ว่าสังคมเปลี่ยนแปลงสู่สภาพต่าง ๆ นั้น ความจริงในสาระส่วนใหญ่แล้ว มิได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย คงเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบภายนอกเท่านั้น ดังเช่นในยุคทาส คนที่อ่อนแอในสังคม ตกเป็นทาสของนายทาสซึ่งแข็งแรงในสังคม

นั้น ครั้นต่อมาในยุคของพวกศักดินามีอำนาจ คนอ่อนแอก็ยังคงตกเป็นทาสลักษณะสามัญชนใต้อำนาจของเจ้าขุนมูลนายผู้เป็นศักดินา, พอลุถึงยุคประชาธิปไตย ผู้อ่อนแอก็ตกเป็นทาสเศรษฐกิจนายทุน เมื่อสังคมเข้าสู่ยุคสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ ประชาชนทั้งหลายก็ต้องเป็นทาสของรัฐ เฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นปกครองอันได้แก่พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่บริหารรัฐ จากข้อคิดเห็นโต้แย้งดังได้กล่าวมานี้ ก็ไม่ผิดนักแต่ก็มิใช่ถูกต้องเลยทีเดียว เพราะความเป็นทาสอย่างแท้จริงนั้น ผู้ที่ตกเป็นทาสไม่มีทางเลือกในสิ่งที่ตนพึงจะเลือกได้ ไม่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงานอย่างยุติธรรมและไม่มีศักดิ์ศรีในฐานะเท่าเทียมกับบุคคลอื่นทั่วไป อย่างไรก็ตาม ผู้อ่อนแอในสังคมตั้งแต่โบราณกาลมาจนบัดนี้ ก็ได้เปลี่ยนแปลงจากทาส มาเป็นสามัญชน จากสามัญชนมาเป็นประชาชนทุกวันนี้นั้น ก็จะเห็นได้ว่า มีโอกาสเลือกอย่างอิสระมากขึ้น ได้ผลตอบแทนจากการทำงานอย่างยุติธรรมมากขึ้นและมีฐานะในสังคมสูงขึ้นโดยลำดับ อันปรากฏการณ์เหล่านี้ก็คือการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งทุกอย่างมีลักษณะอย่างหนึ่งที่คล้ายคลึงกัน คือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงก็มีการต่อต้าน เสมือนสายน้ำที่ไหลไปตามวิถีทางของมัน ย่อมมีสิ่งกีดขวางต่อต้านอยู่ทุกระยะ เช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้ว่าจักเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่าก็ตาม แต่ก็ยังมีการต่อต้านในการเปลี่ยนแปลงนี้ เมื่อมีการต่อต้านก็ย่อมทำให้เกิดสั่นสะเทือนขึ้นภายในสังคมนั้น อาการสั่นสะเทือนจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรงกว้างขวางมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับกระแสของการเปลี่ยนแปลงและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยปกติทั่วไปในความรู้สึกของคนในสังคม มีความเกรงกลัวต่อการสั่นสะเทือนนั้นมากกว่าอย่างอื่น เพราะการสั่นกระเทือนดังกล่าวนี้ มีแต่ความวุ่นวายสับสนอลหม่านของมวลชน อันเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับความปกติสุข จากความจริงที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะมาต่อต้านขัดขวางให้หยุดลงได้ และในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาแล้ว การสั่นสะเทือนอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลง ก็จะเกิดตามมาอย่างหลีกไม่พ้น หาก

การเปลี่ยนแปลงมีปริมาณมากและดำเนินไปอย่างรวดเร็วก็ย่อมได้รับการต่อต้านมาก แล้วการสั่นสะเทือนก็รุนแรงกว้างขวางมากตามมาด้วย ซึ่งเป็นไปอย่างได้สัดส่วนกัน โดยเหตุที่มีความจำเป็นต้องเผชิญกับการสั่นสะเทือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยประการฉะนี้ ก็จะต้องพยายามหาหนทางบรรเทาการสั่นสะเทือนในสังคม มิให้เกิดขึ้นอย่างรุนแรง อันจะก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน

การบรรเทาความสั่นสะเทือนนั้น คงจะไม่มีวิถีใดที่ดีไปกว่าการชลอการเปลี่ยนแปลง ให้ค่อยเป็นค่อยไปทีละเล็กละน้อย แนวความคิดที่จะชลอการเปลี่ยนแปลงเพื่อมิให้สังคมได้รับความสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงนี้ จะเป็นไปสมความมุ่งหมายเพียงใดหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับฝ่ายต่อต้านเป็นสำคัญ การกล่าวมาเช่นนี้มิใช่กล่าวด้วยความลำเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งหรือฝ่ายใดทั้งนั้น หากแต่กล่าวไปตามลักษณะของความเป็นจริง กล่าวคือฝ่ายที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นฝ่ายที่กำลังได้รับความเดือดร้อนจากสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปรียบเสมือนปลาที่อยู่ในแอ่งน้ำร้อนปลานั้นย่อมพยายามดิ้นรนกระเสือกกระสน

ไปสู่แอ่งน้ำเย็นโดยเร็วที่สุด ดังนั้น การชลอความเปลี่ยนแปลงของของสังคมโดยให้ฝ่ายต้องการความเปลี่ยนแปลง เพลาการดิ้นรนของตนลงนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลและไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง ในลักษณะตรงกันข้าม ถ้าหากฝ่ายต่อต้านจะเป็นฝ่ายชลอการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว ย่อมมีเหตุสมควรอยู่หลายประการ อีกทั้งเป็นหน้าที่โดยตรงของฝ่ายต่อต้านเสียด้วยซ้ำไป

เท่าที่ได้เคยปรากฏมา ฝ่ายต่อต้านได้แสดงเหตุผลของตนไว้อย่างมากมาย ซึ่งไม่ยอมเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สภาพที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการ ข้อคัดค้านของฝ่ายต่อต้านมีอยู่หลายประการ ที่ฝ่ายตรงข้ามต้องรับฟังด้วยมีเหตุมีผล ดังเช่น ข้ออ้างที่ว่าบ้านเมืองยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงสู่สภาพใหม่ หรือประชาชนยังไม่มีความเข้าใจในสภาพสังคมใหม่อย่างดีพอ หรือองค์การของรัฐยังไม่มีความสามารถจะรับภาระใหม่ได้ ซึ่งคำอ้างเช่นนี้ ก็เคยมีเป็นตัวอย่างมาแล้วในประเทศหนึ่ง รัฐบาลได้ออกกฎหมายประกาศให้โรงงานอุต-สาหกรรมภายในประเทศ โอนกรรมสิทธิ์จากเอกชนชาวผิว

ขาวให้ตกมาเป็นของรัฐและรัฐเป็นผู้ดำเนินการอุตสาหกิจนั้นต่อไป ผลปรากฏขึ้นภายหลังประกาศให้กฎหมายนั้นคือโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว ต้องหยุดกิจการ เพราะรัฐไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอแก่การที่จะดำเนินอุตสาหกิจนั้นได้ แล้วปัญหาคนว่างงานก็ตามมา ดังนี้เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อคัดค้านของฝ่ายต่อต้าน ที่ยกขึ้นมาอ้างแล้วทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความรู้สึกแสลงใจและเป็นปฏิปักษ์คำอ้างเหล่านั้นก็ได้แก่ การชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคนในสังคมเป็นธรรมชาติที่สร้างขึ้นมา ด้วยบุญทำกรรมแต่ง เหมือนกับนิ้วมือก็ยังยาวไม่เท่ากัน ซึ่งคำอ้างอย่างนี้ฝ่ายหนึ่งซึ่งก็ยังมีปัญญาอยู่บ้าง และพอจะมองเห็นลึกซึ้งถึงความจริงได้ว่า มันคนละเรื่องกันทีเดียว เพราะบุญนั้น ตามความหมายของพุทธศาสนาท่านมิได้หมายถึงความร่ำรวยหรือความมีอำนาจใหญ่โตอะไรเทือกนั้น แต่ท่านหมายถึงความบริสุทธิ์ผ่องใสของจิตใจต่างหาก ส่วนที่ว่านิ้วมือสั้นนิ้วมือยาวนั้น เป็นความจริงอย่างเหลือเกินที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมาเช่นนี้ แต่ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคนในสังคมนั้น เนื่องมา

แต่การกระทำของมนุษย์ด้วยกันเองทั้งสิ้น และที่สำคัญที่สุดของคำกล่าวอ้างหลัง ๆ เหล่านี้ก็คือ การทำให้ฝ่ายที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงมีความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับผลอะไรเลย แม้แต่จะเป็นความหวังก็ตามที

ดูเหมือนว่า มีความจริงอยู่อีกอย่างหนึ่ง ที่ฝ่ายต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยังไม่เคยแสดงออกว่ายอมรับต่อความเป็นจริงนั้น ความจริงที่กล่าวถึงนี้ก็คือ ความรู้สึกติดข้องอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมเดิม อันความรู้สึกติดข้องนี้ ถึงแม้ว่าฝ่ายที่มีความคิดต่อต้านการเปลี่ยนแปลง มิได้แสดงออกให้ปรากฏอย่างเปิดเผยก็จริงอยู่ แต่การที่พวกนายทาสเห็นว่าสังคมทาสดี พวกเจ้าขุนมูลนายเห็นว่าสังคมระบบศักดินาเหมาะสม และพวกนายทุนเห็นว่าสังคมระบบทุนนิยมยุติธรรม ซึ่งความเห็นเหล่านี้ มีน้ำหนักของเหตุผลน้อยเต็มที เพราะมันเป็นเหตุผลของคนส่วนน้อย หรือเป็นเหตุผลของคนฝ่ายเดียวที่ไม่ค่อยยอมรับต่อความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลของคนอื่น หรือจะกล่าวว่าเป็นเหตุผลอยู่บนพื้นฐานของความมีอคติ ก็คงไม่มีอะไรจะปฏิเสธ เพราะเจ้าของความคิดเห็นเช่นนี้ อยู่ใน

ฐานะได้เปรียบผู้อื่นในสภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ และก็มักเป็นธรรมดาของมนุษย์ ย่อมมีสัญชาตญาณหวงแหนความได้เปรียบอันเป็นประโยชน์ของตนอย่างยิ่ง จึงไม่น่าประหลาดอะไรนัก แต่อย่างไรก็ตาม ในเมื่อความหวงแหนดังกล่าวนี้หากเป็นเหตุให้กระทบกระเทือนต่อความปกติสุขของส่วนรวมแล้ว ก็มีเหตุผลอันสมควรอยู่มากทีเดียวที่จำเป็นต้องละความหวงแหนนั้นลงไปเพื่อให้เกิดผลดีแก่ส่วนรวม เพราะแต่ละคนเป็นสมาชิกของส่วนรวม จึงมีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อส่วนรวม แล้วส่วนรวมจึงจะสามารถอำนวยผลให้แต่ละคนได้

การลดและละความหวงแหนอันเนื่องมาแต่ความรู้สึกติดข้องอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมนั้น สำหรับพุทธศาสนิกชนแล้ว จะมองเห็นหนทางไปสู่การลดและละความหวงแหนดังกล่าวโดยไม่ยากนัก แต่เป็นปัญหาอยู่ที่ว่าจะกระทำตามหนทางที่มองเห็นนั้นหรือไม่เท่านั้น หนทางที่มองเห็น ก็คือ การพิจารณาหาทางบรรเทาอกุศลมูลในความรู้สึกนึกคิดลงเสียบ้างโดยในขั้นแรก ๆ ทีเดียว ก็ควรที่จักได้ใคร่ครวญกันอย่างถ่องแท้และด้วยใจเป็นธรรมว่า ความนิยมยินดีต่อฐานะความเป็น

อยู่อย่างได้เปรียบในสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมนั้น เป็นความรู้สึกที่เกิดมาจากอกุศลมูล ซึ่งได้แก่ความโลภ ความโกรธและความหลงของบุคคลที่มีความรู้สึกเช่นนั้น

ความโลภของผู้ที่มีความรู้สึก ติดข้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมนั้นได้แก่ กรณีที่ผู้เป็นนายทุนเจ้าสมบัติ ซึ่งมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยและมีความเป็นอยู่อย่างสมบูรณ์พูนสุขอยู่แล้ว แต่ยังอยากที่จะเพิ่มพูนรายได้ของตนให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการหากำไรเอามาจากผู้ไร้สมบัติ ซึ่งตกอยู่ในฐานะหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมิได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้ไร้สมบัตินั้น

ครั้นเมื่อผู้ไร้สมบัติทนต่อการถูกบีบคั้นในการทำมาหากินไม่ไหว จึงดิ้นรนต่อสู้เรียกร้องขอความเป็นธรรม หรือไม่ยินยอมให้เจ้าสมบัติบีบคั้นเอาตามพอใจ เจ้าสมบัติแทนที่จะมีความเห็นอกเห็นใจผู้ได้รับความเดือดร้อน แต่กลับเกิดความไม่พอใจ พาลเกลียดชัง หาว่าผู้ดิ้นรนก่อความกระด้างกระเดื่อง เรียกร้องสิทธิ์มากเกินไปอะไรทำนองนั้น และนี่แหละเป็นโทสะ คือ ความโกรธของนายทุนเจ้าสมบัติ

อันความโลภก็ดี และความโกรธของบรรดาบุคคลที่ได้กล่าวมานี้แล้วนแต่เป็นสิ่งที่อำนวยให้เกิดโมหะคือความหลงผิด เพราะความโลภความโกรธ ทำให้บุคคลผู้เป็นเจ้าสมบัติมีความคิดเห็นแก่ตัว มองไม่เห็นความเดือดร้อนของผู้อื่น แม้กระทั่งความเดือดร้อนนั้น ก็เนื่องมาจากการกระทำของเจ้าสมบัติเอง และด้วยความหลงนี้เองเป็นเหตุให้บรรดาเจ้าสมบัติทั้งหลาย ยังรู้สึกติดข้องและหวงแหนสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมอยู่โดยลืมการพิจารณาถึงความถูกต้องอันพึงมีต่อส่วนรวม

เมื่อได้ประจักษ์ในอกุศลมูลของผู้ติดข้องอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อม การบรรเทาอกุศลมูลเพื่อลดละความหวงแหนดังกล่าวก็จะต้องหันกลับไปทบทวนคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงตรัสไว้ว่า

พึงชนะความโลภ	ด้วยการบริจาคทาน
พึงชนะความโกรธ	ด้วยการแผ่เมตตา
พึงชนะความหลง	ด้วยการใช้ปัญญา

จากพุทธวัจนะนี้ หากนำมาประยุกต์กับการแก้ไขปัญหาของสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ก็จะช่วยชลอความ

เปลี่ยนแปลงได้มากทีเดียว ถ้าหากผู้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง หรือผู้มีความรู้สึกติดข้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมอยู่ จะพิจารณารับความจริงโดยไม่ถือทิฐิจนเกินไป ก่อนอื่น ใคร่ขอให้ใช้ปัญญามาพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นความจริงเพียงไร และมีข้อโต้แย้งหรือไม่ แต่โดยเหตุที่การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ถูกการตรวจสอบและวิเคราะห์ตามแนวทางของวิทยาศาสตร์แล้วว่าเป็นความจริงและไม่มีอะไรฝืนการเปลี่ยนแปลงไว้ได้ดังนี้ บรรดาผู้ข้องติดอยู่กับสิ่งแวดล้อมเดิม ก็น่าที่จะต้องยอมรับอย่างมีเหตุมีผล

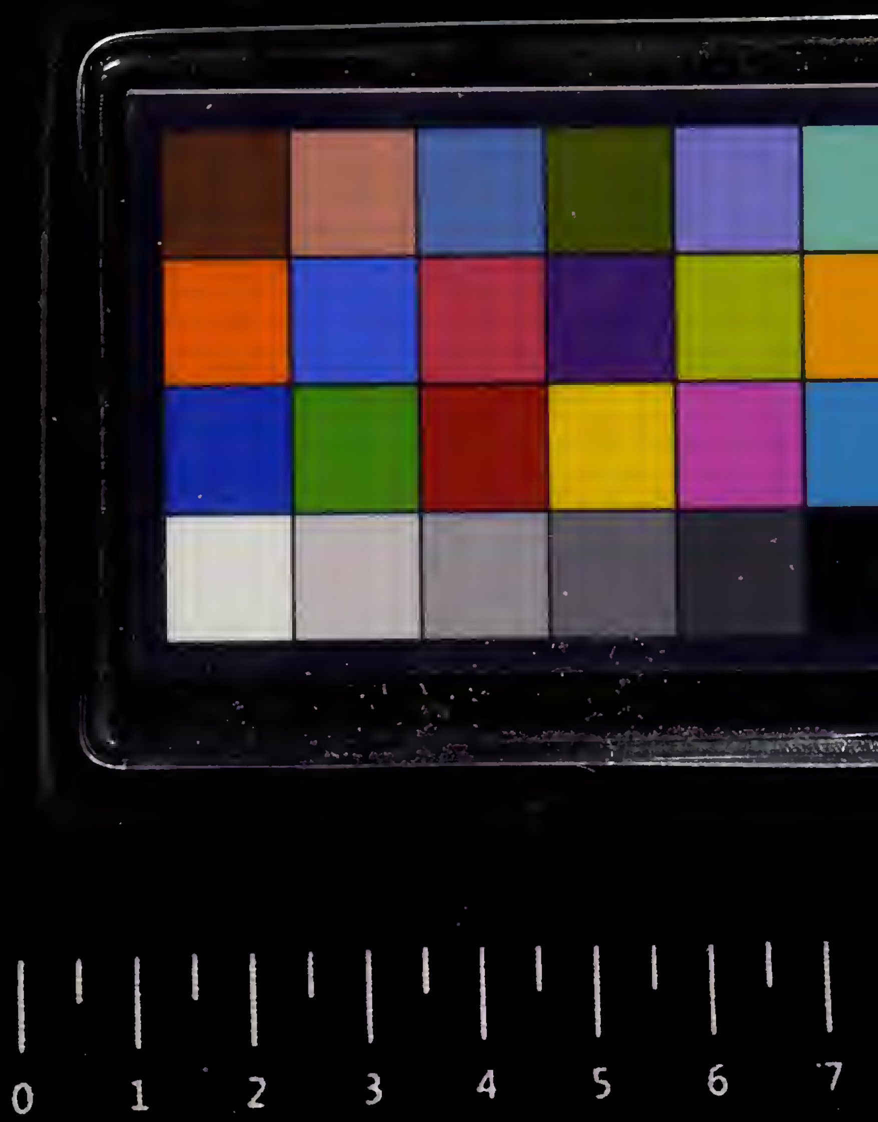
เมื่อมีการยอมรับว่า สภาพของสังคมมิได้อยู่กับที่ตามลักษณะของธรรมชาติเช่นนี้ ก็จะมองเห็นความไม่เป็นธรรมภายในสังคม ด้วยวิสัยของผู้เจริญนั้น ย่อมไม่มีความรู้สึกยินดีเลย ที่ได้ประสบกับความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นกับผู้อื่น ตรงกันข้ามกลับมีความรู้สึกเมตตาสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้มีทุกข์จากการได้รับความไม่เป็นธรรมนั้น

การมีแต่ความเมตตาสงสารผู้ได้รับทุกข์ นับว่าเป็นความงามของจิตใจ แต่ทว่ายังบรรลุถึงความสมบูรณ์ เพราะยังขาดความกรุณาในการช่วยเหลือผู้ที่รับทุกข์ให้พ้นทุกข์ เมื่อมีความเห็นอกเห็นใจผู้ยากจนไร้สมบัติ ที่มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ต้องดิ้นรนทำมาหากินด้วยความยากลำบากอาบเหงื่อต่างน้ำ อดมื้อกินมื้ออะไรทำนองนี้แล้ว หากผู้มั่งคั่งเจ้าสมบัติจักได้งดหรือละเว้นจากการโฉบฉวยประโยชน์จากพวกเขาเหล่านั้น และโอบอุ้มเขาด้วยการตอบแทนผลการทำงานแก่เขาในในลักษณะที่เป็นธรรมดังนี้แล้ว ก็จะถือได้ว่า ผู้มั่งคั่งเจ้าสมบัติได้แสดงความเสียสละจาคะแบ่งปันและเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้ยากจนไร้สมบัติได้เหมือนกัน

ถึงแม้ว่า ผู้มั่งคั่งเจ้าสมบัติจะได้ใช้ปัญญาอันถูกต้องโดยการยอมรับว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นความจริงที่หนีไม่พ้นได้มีความเมตตากรุณา และเสียสละให้แก่คนยากจนไร้สมบัติแล้วก็ตามแต่โดยข้อเท็จจริงนั้น ความดีของผู้มั่งคั่งเจ้าสมบัติแล้วดังได้กล่าวมานี้ ยังไม่สามารถช่วยให้ผู้ยากจนไร้สมบัติได้อย่างตลอดรอดฝั่ง ดังเช่น ท่านมหาตมะคานธี

แห่งประเทศอินเดีย ซึ่งเคยสละทรัพย์สมบัติของท่านทั้งหมด นำออกมาบริจาคเป็นทานแก่ประชาชนอินเดียผู้ยากจน และอดยาก แต่ก็เป็นการบำบัดความเดือดร้อนของประชาชนผู้ยากไร้ได้เพียงส่วนหนึ่งและชั่วเวลาหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่า ความต้องการของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนนั้น เป็นจำนวนมากมายนัก และมากมายนัก และจนไม่รู้จักเท่าไรจึงจะเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามที ความรู้สึกคิดและการกระทำของผู้มั่งคั่งเจ้าสมบัติตามที่ได้กล่าวมานี้ ก็เป็นการดำเนินการลดละความหวงแหนและตัดความรู้สึกติดข้องในสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมได้อย่างมาก อีกทั้งเป็นการยังผลให้เกิดการชลอความเปลี่ยนแปลงและบรรเทาความวุ่นวายภายในสังคมอยู่มิใช่น้อยทีเดียว

พิมพ์ที่มงคลการพิมพ์ ๑๐๑ ถนนตานี บางลำภูบน กรุงเทพมหานคร
นางจำรัส อ่องจริต ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๘ โทร. 2829656

0 1 2 3 4 5 6 7